Panteia
Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

its

Monitor ouderbetrokkenheid po, vo en mbo

Derde meting 2014, trends in beeld

Johan Bokdam; Mirjam Tom; Jurriaan Berger (Panteia)
Frederik Smit; Carolien van Rens (ITS)

C10694

Zoetermeer, 1 juli 2014

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting 5

1 Doel en opzet van het onderzoek 9
1.1 Achtergrond van het onderzoek 9
1.2 Doel en vraagstelling 10
1.3 Aanpak van het onderzoek 11

2 Ouderbetrokkenheid 15
2.1 Wat is ouderbetrokkenheid? 15
2.2 Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid 15
2.3 Vormgeving van ouderbetrokkenheid 15
2.4 Beoogde effecten van ouderbetrokkenheid 17

3 Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid 19
3.1 Visie en motieven voor ouderbetrokkenheid 19
3.2 Beleid – een planmatige aanpak? 23
3.3 Effect op ouders 25
3.4 Conclusie 27

4 Communicatie tussen ouders en school 29
4.1 Communicatie tussen school en ouders 29
4.2 Communicatie tussen leraren en ouders 31
4.3 Conclusie: verschillen tussen sectoren 33

5 Ouderparticipatie en medezeggenschap 35
5.1 Ondersteunende activiteiten op school en in de klas 35
5.2 Formele participatie: medezeggenschap 38
5.3 Conclusie 39

6 Ouderbetrokkenheid en partnerschap 41
6.1 Visie op educatief partnerschap en ouderbetrokkenheid 41
6.2 Onderwijsondersteuning door ouders thuis 42
6.3 Bereidheid en vaardigheden leraren 45
6.4 Leerlingen 48
6.5 Kwaliteit van ouderbetrokkenheid 48
6.6 Knelpunten 55
6.7 Conclusies partnerschap 57

7 Casestudies 59
7.1 Vormgeving ouderbetrokkenheid en participatie 59
7.2 Voorwaarden optimaal functioneren ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie 62
7.3 Samenvattend 63

8 Conclusies en aanbevelingen 65
8.1 Stand van zaken ouderbetrokkenheid 65
8.2 Oordeel partijen over de relatie ouders en school 67
8.3 Knelpunten, succesfactoren en aanbevelingen 68

Managementsamenvatting

Dit rapport bevat de resultaten van de derde meting ouderbetrokkenheid die Panteia en ITS in de eerste helft van 2014 hebben uitgevoerd voor het ministerie van OCW onder ouders, leraren en schoolleiders in het basis-, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Deze derde meting vormt met eerdere metingen in 2009 en 2012 een monitor. Daarnaast vindt u in dit rapport een kwalitatieve analyse van de geconstateerde trends op basis van casestudies en aanvullende analyses. De belangrijkste conclusies vatten we hier samen aan de hand van de onderzoeksvragen.

1. *Wat is de feitelijke stand van zaken rond ouderbetrokkenheid? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen per sector?*

Visie en beleid
Samenwerking tussen ouders en school en vormen van ouderparticipatie zijn geen doelen op zich, maar middelen om het gezamenlijke belang te dienen: optimale omstandigheden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. De belangrijkste motivatie van schoolleiders om ouderbetrokkenheid te stimuleren is in het po en het vo een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en in het mbo het bevorderen van leerprestaties door een goed thuisklimaat. Het belang dat schoolleiders toekennen aan ouderbetrokkenheid als middel om te komen tot een (beter) ondersteunend pedagogisch klimaat thuis groeit in alle sectoren. Dit geldt ook voor het belang van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs, met name in het vo en het po. Deze verschuiving in motivatie wordt nog niet weerspiegeld in meer beleid of structuur op dit punt. Scholen in alle sectoren hebben wel vaker een centrale contactpersoon als aanspreekpunt voor ouders, en ze werken vaker met klassenouders of contactouders.

Communicatie
Ouders vinden een goede communicatie met school zeer belangrijk, over een breed spectrum van onderwerpen. Er zijn nauwelijks verschillen met vorige jaren in de manier waarop scholen met ouders communiceren. In alle drie de onderwijssectoren wordt een breed palet aan communicatiemiddelen ingezet in de communicatie tussen ouders en school. De communicatie tussen ouders en leraren verloopt nog grotendeels via het tienminutengesprek, informatieve bijeenkomsten, brieven en e-mails. Daarnaast zijn open dagen vooral voor het vo en mbo van belang. Het po kent weer meer schooladviesgesprekken en gesprekken over handelingsplannen. Als digitaal communicatiemiddel scoort e-mail hoog en in het vo ook het digitaal ouderportaal en sociale media als Twitter en Facebook.

Ouders zijn gemiddeld redelijk tevreden over de communicatie vanuit school en over de communicatie met de leraar. Gemiddeld zijn ouders in po en vo meer tevreden dan in het mbo, dat maar net een voldoende haalt. Scholen scoren volgens ouders in alle sectoren het beste op communicatie over leervorderingen. Wel vinden ouders in het po vaker dan in 2012 dat er onvoldoende contact is tussen henzelf en school. In het mbo vindt 37% van de ouders dat er onvoldoende contact is tussen school en ouders.

Informele en formele participatie
Bij ouderparticipatie gaat het om de bijdrage die ouders leveren aan het reilen en zeilen op school (organisatorische doelstelling) en de besluitvorming van de school (democratische doelstelling). De helft van de ouders in vo en mbo draagt actief bij aan werkzaamheden op school. In het basisonderwijs ligt dat aandeel bijna op 80%,

maar is sprake van een lichte afname ten opzichte van vorige metingen. In het vo en mbo zien we juist een stijging van het aantal ouders dat af en toe meehelpt bij het organiseren van buitenschoolse activiteiten.

Laat de school waardering blijken voor de werkzaamheden die ouders verrichten en benut men specifieke talenten van ouders om de kwaliteit van school te verbeteren? Ouders in het po zijn het hier relatief het vaakst mee eens (40-56%), in het vo en mbo minder (15 tot 36%). Scholen in het vo en het mbo hebben de afgelopen twee jaar wel sterke vooruitgang geboekt in de ogen van ouders op deze houdingsaspecten, maar er is hier nog volop ruimte voor verbetering.

De mate waarin ouders actief zijn of zijn geweest in inspraak of een (mede)zeggenschapsorgaan is ten opzichte van 2012 niet veranderd. Alleen het aandeel ouders dat lid zegt te zijn van een ouderraad mbo is fors gestegen ten opzichte van 2012.
In po en vo zien de meeste schoolleiders meerwaarde van formele medezeggenschap van ouders. In het mbo bestaat meer twijfel, daar zijn schoolleiders overwegend neutraal. Naast de wettelijk verplichte medezeggenschapsraad (MR) betrekt de helft van de schoolleiders in po en vo ouders structureel bij de school via platforms, werkgroepen of klankbordgroepen. In het basisonderwijs zijn er veel meer van dergelijke informele vormen van medezeggenschap dan in 2012. Aan de andere kant zijn ouders in het po minder vaak dan in 2012 in schoolbesturen vertegenwoordigd.

Ouderbetrokkenheid en partnerschap
Schoolleiders, zeker in po en vo, vinden het een taak van de school om ondersteuning van leerlingen door ouders thuis te stimuleren. Ouders kunnen thuis op verschillende manieren bijdragen aan de schoolloopbaan. In het po en vo praat 70% van de ouders elke dag met hun kind over de schooldag. In het mbo doet ongeveer de helft van de ouders dat, een forse stijging ten opzichte van twee jaar geleden. Wat concrete activiteiten betreft is het beeld gemengd. Ouders in het po lezen iets minder vaak voor dan in 2012. Ouders in het vo helpen hun kinderen gemiddeld iets vaker dan voorheen bij huiswerk.
Steeds meer ouders hebben contact met de school over ondersteuning of begeleiding thuis. Scholen in po, vo en mbo geven vaker tips of richtlijnen aan ouders. Ouders zijn overwegend tevreden over het nut hiervan, al zijn ze in po en mbo wel iets kritischer dan in 2012 over de bruikbaarheid van deze informatie.

Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid capabel in het omgaan met ouders. Toch heeft ongeveer een derde van de leraren – vooral aan het begin van de carrière - behoefte aan verdere ondersteuning. In het po en vo zegt ongeveer de helft van de schoolleiders leraren te ondersteunen rond ouderbetrokkenheid, bijvoorbeeld door uren hiervoor vrij te maken, scholing of teambesprekingen. In het po is een meerderheid van de leraren ook positief over de stimulans en de hoeveelheid tijd die vanuit de schoolleiding beschikbaar is. In vo en mbo zijn leraren overwegend kritisch of neutraal over het gebrek aan actieve ondersteuning vanuit de schoolleiding om te kunnen investeren in contacten met ouders.

2. *Wat is het oordeel van alle partijen over de kwaliteit van de relatie ouders en school? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen per sector*?

Ouders zijn positiever gaan oordelen over de inspanningen van scholen om hen te betrekken. In het vo en het mbo is sinds 2012 een duidelijke trend te zien dat scholen van houding zijn veranderd en ouders meer ruimte geven om betrokken te zijn bij het onderwijs. Tussen 2012 en 2014 zijn, vooral in het voortgezet onderwijs, de rapportcijfers over de inspanningen van scholen op ouderparticipatie flink gestegen. Ouders in het mbo zijn - net als voorgaande jaren - over vrijwel alle aspecten van ouderbetrokkenheid minder tevreden dan die in po en vo.

Ouders in het vo zijn ook iets positiever dan twee jaar geleden over de open houding van de school ten opzichte van ouders. In het po zijn ouders op enkele onderdelen kritischer geworden, vooral wanneer er sprake is van extra ondersteuningsbehoefte. Ouders die (veel) werken, zijn kritischer over het feit dat de leraar niet goed luistert naar ouders en het belang van ouderbetrokkenheid niet voldoende ziet.

Schoolleiders in het vo zijn een stuk positiever over de betrokkenheid van ouders dan vijf jaar geleden. In po en vo is tijdgebrek van ouders het belangrijkste praktische probleem volgens schoolleiders en leraren, maar dit wordt minder als een probleem ervaren dan eerdere jaren. Ook ouders in het po zien 'geen tijd' als belangrijkste knelpunt rond ouderbetrokkenheid. In het vo en mbo is dat een gebrek aan contact tussen school en ouders en te weinig informatie vanuit school.
Het is echter opvallend dat in deze monitor juist de ouders die (veel) werken zeggen vaker actief te zijn in formele en informele ouderparticipatie en vaker thuis voorlezen, huiswerk begeleiden en over school praten.

Leraren zijn zeer tevreden over hun eigen contact met ouders, maar 15% (po) tot 40% (mbo) van hen vindt dat ouders te weinig betrokken zijn bij de school. Meer dan een kwart van de leraren in het mbo vindt ouders ook onvoldoende betrokken bij de *schoolloopbaan* van hun eigen kind. Mentoren en studieloopbaanbegeleiders zijn kritischer dan de overige leraren over de ouderbetrokkenheid en het partnerschap. Een ruime meerderheid van de leraren onderschrijft dat school, leerling en ouders gezamenlijk beslissingen over de toekomst van de leerling nemen, de helft van de leraren in po en vo - in mbo iets minder - laat ouders meebepalen welke begeleiding hun kind krijgt op school.

3. *Wat zijn knelpunten? Wat zijn succesfactoren en voorwaarden voor betere samenwerking tussen ouders en school in het licht van betere onderwijsresultaten? Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven voor de verdere verbetering van ouderbetrokkenheid?*

Schoolleiders en leraren zijn overtuigd van de invloed van het thuisklimaat op de leerprestaties. De **visie en motivatie** van de scholen op ouderbetrokkenheid wordt door ouders herkend. Ook ouders - in alle sectoren - hechten grote waarde aan thuisondersteuning van de schoolloopbaan van het kind, en geloven dat deze ondersteuning een verschil maakt. Er ligt daarmee een goede basis om hier gezamenlijk in op te trekken.

Vanuit de politiek is al langer aandacht voor het middel ouderbetrokkenheid, maar daarbij verschoof regelmatig het doel of de doelen waartoe ouderbetrokkenheid moest

bijdragen. Dat geeft scholen de mogelijkheid èn de verantwoordelijkheid om zelf ouderbetrokkenheid **strategisch in te bedden in hun schoolbeleid**. Het vertalen van doelen naar activiteiten en deze ook vastleggen in **structuren**, is een belangrijke voorwaarde voor het planmatig en doelgericht werken aan betere ouderbetrokkenheid. In dat licht is het teleurstellend dat scholen, net als afgelopen metingen, vooral op formele participatie (medezeggenschap) en informatie delen (de schoolgids) een vastgelegd beleid hebben en minder op ouderbetrokkenheid. Wel ervaren scholen meerwaarde van andere vormen van partnerschap, zoals informele inspraakvormen en betere samenwerking en afstemming met ouders rond studie- en beroepskeuze. Er ligt op dit soort gebieden mogelijkheden voor scholen en medezeggenschapsorganen gezamenlijk.

Wat voor alle vormen van ouderbetrokkenheid opgaat, is de voorwaarde dat ouders zichzelf een actieve rol kunnen toebedelen als **schoolpartner**: ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er toe doen en ze moeten zich door de school uitgenodigd, serieus genomen voelen. Op dat vlak is er nog veel te winnen. Scholen verschillen in de mate waarin men erin slaagt optimaal te communiceren en een **samenwerkingscultuur** te ontwikkelen. Praktische voorwaarden hiervoor zijn onder meer dat leraren voor en na schooltijd benaderbaar zijn, vlot reageren op mails, maar ook juist actief contact zoeken met ouders die niet komen opdagen op ouderavonden. Daarnaast zien we dat steeds meer scholen informele vormen van medezeggenschap hanteren en bewust informele contactmomenten tussen ouders en team creëren. Zeker in het vo en mbo is hierin afgelopen jaren vooruitgang geboekt. Het po loopt voor, maar stagneert.
De inspanningen leveren nog **niet voldoende resultaat**. De school geeft op dit moment een kleine meerderheid van ouders in het po het gevoel dat zij thuis kan bijdragen aan de schoolprestaties van hun kinderen. In het vo en vooral mbo is dat bij nog minder ouders het geval. Een minderheid van ouders vindt dat leraren verwachtingen over hun betrokkenheid duidelijk maken.

Verbeteringen zijn mogelijk in het **delen van doelen** en het helder en expliciet maken van (wederzijdse) **verwachtingen**. Scholen maken nog niet voldoende duidelijk aan ouders welke verwachtingen zij van hen hebben. Ook als een school van de ouders verwacht dat ze hun kind thuis onderwijsondersteuning bieden, zullen ze het in de communicatie naar ouders eerder brengen als een verzoek of impliciete verwachting. In de verdiepende gesprekken kwam duidelijk naar voren dat schoolleiders en leraren hier terughoudender zijn dan nodig voor ouders.

De **bereidheid en vaardigheden** van leraren zijn tot slot cruciaal om tot succesvolle vormen van school-ouder partnerschap te komen. Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid capabel in het omgaan met ouders en stellen in deze monitor ook dat ze bereid zijn om ouders een rol te geven in het onderwijs en vooral de begeleiding. De ervaringen vanuit ouders laten echter zien dat de overgang van een expert-rol naar een partnerschap voor leraren niet eenvoudig is. In het basisonderwijs is maar de helft van de ouders het eens met de stelling dat de leraar openstaat voor 'mijn standpunten en ideeën over opvoeding en onderwijs'. In het vo en het mbo ligt dat aandeel nog lager. De meeste scholen hebben (nog) geen gericht scholingsbeleid ontwikkeld dat leraren op basis van een analyse van de ouderpopulatie maatwerk levert ter ondersteuning van hun contacten met ouders. Scholen kunnen meer investeren in de partnerschapsvaardigheden van leraren.

1 Doel en opzet van het onderzoek

1.1 Achtergrond van het onderzoek

Het onderwijs moet volgens het huidige kabinet meer recht doen aan de verschillen tussen leerlingen en de middelmatigheid doorbreken. De kennis, ervaring en betrokkenheid van de gemeenschap in en rondom de school kan beter worden benut. Om te beginnen met de ouders. Zij zijn een cruciale factor in het verhogen van het school- en studiesucces van hun kinderen. Goede communicatie en het delen van verwachtingen van leraren en ouders is het startpunt voor een goede relatie, schrijft de Staatssecretaris in 2013 aan de Kamer[1].

De veronderstelling is dat door grotere betrokkenheid – en een beter contact met de leraar, de mentor of de klassendocent – ouders hun kinderen beter kunnen begeleiden bij de schoolloopbaan. In het bijzonder zouden ouders een rol kunnen spelen om de motivatie voor de school te behouden of te vergroten. En motivatie is een belangrijke factor in het voorspellen van studiesucces en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

Het ministerie van OCW heeft de betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kinderen en de school de afgelopen jaren op een aantal manieren gestimuleerd. In 2012 startte OCW met het programma 'Ouders en School Samen'. Dit programma stimuleert de versterking van ouderbetrokkenheid bij het leren van hun kind en bij de school. Het draait in dit programma om educatief partnerschap waarbij kennis en handelingsbekwaamheid van alle betrokken partijen wordt vergroot. Scholen, ouders en organisaties om scholen en ouders heen zijn hierbij betrokken.

Daarnaast wordt een vijfjarig onderzoeksprogramma vanuit het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) gefinancierd. Onderzoeksbureaus en onderwijsinstellingen hebben de opdracht gekregen om gezamenlijk onderzoek op te zetten dat inzicht moet geven in het effect van ouderbetrokkenheid in de thuissituatie op het leerproces, de rol van docenten bij ouderbetrokkenheid en het effect van ouderbetrokkenheid bij keuze- en loopbaanbegeleiding. De verplichte samenwerking zal naar alle waarschijnlijkheid meer bijdragen aan de praktische bruikbaarheid van de resultaten dan tot nu toe het geval was.

In opdracht van het ministerie van OCW zijn in 2009[2] en 2012[3] een eerste en tweede meting naar ouderbetrokkenheid uitgevoerd. Het betrof een uitvoerige monitor naar de stand van zaken wat betreft educatief partnerschap en ouderparticipatie. De monitor bevroeg schoolleiders in het primair onderwijs (po), voorgezet onderwijs (vo) en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) enerzijds en ouders en leerlingen/deelnemers anderzijds. Deze metingen van de monitor schetsten dat veel ouders op diverse, uiteenlopende manieren positief betrokken zijn bij het onderwijs van hun kind en zij het nodige doen om hun kind van huis uit te ondersteunen.

[1] Brief aan de Tweede Kamer dd 15 juli 2013, kenmerk 523876.
[2] Ecorys en Sardes; Monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs, 2009.
[3] Ecorys en Oberon; Monitor ouderbetrokkenheid in het po, vo en mbo, 2012.

1.2 Doel en vraagstelling

Doelstelling

Panteia en ITS hebben de eerste helft van 2014 voor het ministerie van OCW een derde meting naar ouderbetrokkenheid uitgevoerd onder ouders, leraren en schoolleiders in het basis-, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Deze derde meting van ouderbetrokkenheid vormt de basis voor een kwantitatief trendonderzoek over de jaren 2009, 2012 en 2014, waarmee we vaststellen in hoeverre er door de tijd heen veranderingen zijn in ouderbetrokkenheid op school en thuis.

Daarnaast vindt u in dit rapport een kwalitatieve analyse van de geconstateerde trends op basis van casestudies en aanvullende analyses. Gevonden trends tussen 2009, 2012 en 2014 worden geduid, onder meer door de resultaten te koppelen aan bestaande literatuur en databestanden. Tot slot zijn acht casestudies uitgevoerd, waarbij gesprekken met ouders, leraren en schoolleiders verdiepende praktijkinzichten opleverden die de bevindingen uit de enquêtes illustreren en verrijken en die inzicht geven voor aanbevelingen. Deze derde meting geeft zo het verhaal achter de cijfers, oorzaken van trends en mogelijke gevolgen van deze bewegingen voor ouders, scholen en het ministerie.

Vraagstelling

Dit onderzoek kent vier overkoepelende onderzoeksvragen:

1. Wat is de stand van zaken rond ouderbetrokkenheid, wat gebeurt er feitelijk tussen ouders, leraren en scholen[4]? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen per sector?
2. Hoe is het oordeel van alle partijen over de kwaliteit van de relatie ouders en school? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen tussen sectoren?
3. In hoeverre wordt voldaan aan de voorwaarden voor betere samenwerking tussen ouders en school in het licht van betere onderwijsresultaten? Wat zijn knelpunten, wat zijn succesfactoren?
4. Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven voor de verdere verbetering van ouderbetrokkenheid?

Ouderbetrokkenheid is in de loop der jaren verworden tot een containerbegrip. Het gaat in de regel over actieve inzet van ouders in relatie tot het leerproces van het kind of in relatie met contacten met de school. Deze actieve inzet heeft betrekking op thuisbetrokkenheid, betrokkenheid op school en contacten tussen school en ouders. Bij *ouderbetrokkenheid* gaat het doorgaans om de afstemming en optimalisatie van omgaan met leerlingen thuis en op school met als doel om leerresultaten en het welzijn van leerlingen te optimaliseren (pedagogisch-didactische doelstelling). Bij *ouderparticipatie* gaat het in de regel om de bijdrage die ouders kunnen leveren aan het reilen en zeilen op school (organisatorische doelstelling) en de besluitvorming van de school (een democratische doelstelling).

Hoofdstuk twee schetst uitgebreid de verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid die voor dit onderzoek van belang zijn. De resultaten van het onderzoek worden inhoudelijk per hoofdstuk gerapporteerd, aan de hand van een concrete uitwerking van bovenstaande onderzoeksvragen.

[4] In dit onderzoek spreken we voor alle sectoren van leraren en scholen.

1.3 Aanpak van het onderzoek

Derde meting

De Monitor Ouderbetrokkenheid 2009 en 2012 bracht de stand van zaken rond ouderbetrokkenheid in kaart, voornamelijk via enquêtes onder steekproeven van schoolleiders en ouders. De basis van deze derde meting, uitgevoerd door Panteia en ITS, is een vergelijkbare kwantitatieve aanpak. Onder schoolleiders, ouders en leraren is gepeild hoe het ervoor staat met ouderbetrokkenheid. Het ging daarbij zowel om feiten als om de houding en mening van de betrokkenen.
Leraren zijn cruciaal om tot succesvolle vormen van school-ouderpartnerschap te komen (Bakker e.a., 2013). De houding ten opzichte van ouders en de ervaringen, kennis, houding en gedrag van leraren geven de meer algemene beleidslijnen van de school vorm in de praktijk. Leraren, mentoren en studieloopbaanbegeleiders onderhouden de meeste directe contacten met ouders of thuisfront. Om beter zicht te krijgen op hun kennis, houding en gedrag, zijn leraren dit jaar - in tegenstelling tot de eerste twee metingen - ook grootschalig geënquêteerd.

De peilingen hadden evenals in vorige metingen de vorm van een internetenquête; daarbij is voor ouders en leraren gebruik gemaakt van representatieve panels. De schoolleiders zijn per e-mail benaderd, waarbij voor het po en vo een representatief steekproefbestand is opgesteld conform eerdere metingen. Het mbo is complexer van samenstelling en organisatie dan onderwijsinstellingen in po of vo. Daarom zijn in het mbo, net als in 2012, meerdere contactpersonen per instelling benaderd, die verantwoordelijk zijn voor ouderbetrokkenheid op verschillende niveaus. Het bestand met contactpersonen van 2012 is aangevuld via een telefonische benadering, zodat alle instellingen konden deelnemen aan dit onderzoek.

De vragenlijsten voor de enquêtes zijn, om redenen van vergelijkbaarheid, gebaseerd op die van vorige metingen, waarbij enkele vragen die voorheen aan schoolleiders waren gesteld nu zijn 'verhuisd' naar de lerarenvragenlijst. In overleg met de begeleidingscommissie zijn ook nieuwe accenten gelegd en zijn die delen van de vragenlijst die beleidsmatig minder relevant waren uitgedund. Alle vragen en de bijbehorende resultaten vindt u in bijlage 2. De respons op de drie vragenlijsten was als volgt, uitgesplitst naar doelgroep:

Tabel 1.1 Respons

Doelgroep	*Schoolleiders*	*Leraren*	*Ouders*
Po	249	253	300
Vo	190	151	305
Mbo	88	99	200
Totaal	**527**	**503**	**805**

Bij de resultaten van de schoolleiders was het mogelijk om voor po en vo de representativiteit te toetsen op spreiding over regio en stedelijkheid. Daarnaast zijn voor alle drie de sectoren ook vergelijkingen gemaakt met andere onderzoeken die onder andere de mate van betrokkenheid per schoollocatie hebben gemeten. Uit deze vergelijkingen bleek dat de deelnemende scholen in deze monitor een representatieve groep vormen. Voor meer toelichting zie bijlage 1.

Vergelijkingen met 2012 en 2009 en aanvullende analyses
In de analyse zijn de uitkomsten van 2014 op basis van de oorspronkelijke databestanden vergeleken met de resultaten van 2009 en 2012. Omdat de resultaten per sector en doelgroep worden gepresenteerd, zijn alle gegevens ongewogen vergeleken en gepresenteerd, waardoor er op enkele punten kleine verschillen kunnen optreden met de gerapporteerde resultaten van 2012 zoals die in het rapport van die meting zijn te lezen.
Daarnaast zijn er dit jaar ook aanvullende analyses uitgevoerd op de enquêteresultaten. Daarbij is gekeken naar achtergrondvariabelen van scholen (stedelijkheid), ouders (aantal uren werk, opleidingsniveau en etniciteit) en leraren (bouw, jaren werkzaam in het onderwijs) en of deze significant samenhangen met verschillende houdingen of ervaringen. Waar er verbanden zijn gevonden, worden die in de tekst besproken.

Leeswijzer tabellen
Voor vragen die ook in de eerdere metingen zijn gesteld, geven de tabellen in de hoofdstukken 3 tot en met 7 de percentages voor 2014, 2012 en 2009 achter elkaar. De percentages die vet en rood zijn gemaakt, zijn voor 2012 en 2014 of voor 2014 en 2009 significant verschillend op 0,05 niveau (95% zeker dat er een echt verschil is). Wanneer percentages wel rood maar niet vet zijn, dan zijn de verschillen significant verschillend op 0,1 niveau (90% zeker dat de gevonden verschillen echt bestaan). Wanneer het vragen betreft die in deze meting voor het eerst zijn gesteld, is het percentage voor 2014 vermeld.
In een aantal tabellen wordt samenvattend aangegeven of er sprake is van een significante stijging (↑) of daling (↓) ten opzichte van eerdere metingen[5]. Als er geen trends zijn geven we dat aan met (=).

Kwalitatieve verdieping: casestudies
Tot slot zijn acht casestudies uitgevoerd in de vorm van diepte-interviews met ouders, leraren en schoolleiders. Doel was enerzijds inzicht krijgen in het functioneren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie, en daarnaast een beeld te krijgen van de voorwaarden voor optimaal functioneren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Door de verschillende hoofdstukken heen staan tekstblokken met voorbeelden van po-scholen, vo-scholen en mbo-opleidingen. Deze voorbeelden komen uit de verschillende casestudies.

De scholen voor de cases zijn geselecteerd op basis van de antwoorden van de schoolleiders in de enquête. In alle onderwijssoorten was het animo voor deelname ruim voldoende om een keuze te kunnen maken.
Voor de casestudies hebben we scholen gekozen die een hogere of een lagere score in de vragenlijst hadden dan het gemiddelde voor zowel ouderbetrokkenheid als ouderparticipatie. In totaal zijn er acht scholen bezocht. Bij deze scholen hebben we gesproken met directie, leraren en ouders[6] aan de hand van topiclijsten. Bij de directies lag het accent op kenmerken van de organisatie: de visie en het beleid van de directie op ouderbetrokkenheid en –participatie. In de topiclijst voor de leraren werd gefocust op het functioneren op ouderbetrokkenheid/-participatie (knelpunten, verbeterpunten) en op sterke en zwakke punten van de gehanteerde aanpakken. In de topiclijsten voor de ouders lag het accent op de ervaringen met ouderbetrokkenheid

[5] Hierbij hanteren we een betrouwbaarheid van minimaal 90%.
[6] Bij één basisschool bleek het niet mogelijk te zijn om leraren en ouders te spreken. Het gespreksverslag met de directie is wel voorgelegd aan een leraar en gevraagd om op- en of aanmerkingen te geven.

en –participatie. De spreiding van de scholen over de mate van betrokkenheid en participatie is te zien in tabel 1.2.

Tabel 1.1.2 Spreiding scholen in casestudies over mate betrokkenheid en mate van ouderparticipatie

	po	*vo*	*mbo*
A school: hoge ouderbetrokkenheid & lage ouderparticipatie	1		1
B school: hoge ouderbetrokkenheid & hoge ouderparticipatie	1	2	1
C school: lage ouderbetrokkenheid & hoge ouderparticipatie			
D school: lage ouderbetrokkenheid & lage ouderparticipatie	1	1	
Totaal	3	3	2

Per instelling zijn relevante beleidsdocumenten bestudeerd (schoolgidsen, jaarverslagen) en diepte-interviews uitgevoerd met directies, leraren en ouders. De interviews zijn door de onderzoekers uitgevoerd tussen de tweede week van april 2014 en midden mei 2014. In bijlage 1 zijn meer details over de aanpak gegeven. Integrale beschrijvingen van de ouderbetrokkenheid op deze scholen vindt u in bijlage 3.

2 Ouderbetrokkenheid

2.1 Wat is ouderbetrokkenheid?

Bij *ouderbetrokkenheid* gaat het doorgaans om de afstemming en optimalisatie van omgaan met leerlingen thuis en op school met als doel om leerresultaten en het welzijn van leerlingen te optimaliseren (pedagogisch-didactische doelstelling). Internationaal wordt het begrip *'partnership'* gehanteerd, met rechten en plichten, met onderscheiden eindverantwoordelijkheden en met gemeenschappelijke doelen van scholen en ouders (Epstein, 2001; Ho Sui Chu, 2007; Ravn, 2003).
Gemeenschappelijke doel van scholen en ouders is het creëren van optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen door het sociaal kapitaal van ouders aan te boren dat in een schoolgemeenschap aanwezig is om het partnerschap vorm te geven.

Uit uiteenlopende bronnen kunnen twee specifieke groepen factoren worden gedestilleerd met betrekking tot ouderbetrokkenheid (Smit, 1991; Epstein, 2001; Deslandes & Rousseau, 2007):

- Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid.
- Vormgeving van ouderbetrokkenheid.

2.2 Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid is de betrokkenheid van ouders (ouders, voogden en verzorgers van leerlingen die aan de school zijn ingeschreven) bij de opvoeding en het onderwijs van hun eigen kind, thuis (bijvoorbeeld voorlezen) en op school (bijvoorbeeld rapportbesprekingen voeren met de leerkracht). Ouderbetrokkenheid kan bekeken worden naar vorm, inhoud en beoogde effecten. De directie kan uit verschillende soorten strategieën kiezen: wegen waarlangs doelstellingen met ouderbetrokkenheid te bereiken zijn. Strategieën die scholen hanteren om ouders te betrekken bij de onderwijsinstelling veronderstellen een visie van het schoolteam op school waar ouders een rol in kunnen spelen: een 'grondhouding' dat activiteiten binnen een school en opvoeding thuis in elkaars verlengde liggen, ouders en school/leraren gezamenlijke waarden hebben, een gevoel van saamhorigheid, het bestaan van een bondgenootschap of educatief partnerschap. Een gedeelde visie op ouderbetrokkenheid en een planmatige aanpak (beleid) spelen een belangrijke rol om de geformuleerde doelen te kunnen realiseren (Klaassen & Leeferink, 1998; Klaassen & Smit, 2001).

2.3 Vormgeving van ouderbetrokkenheid

Communicatie tussen ouders en school
Een belangrijke voorwaarde voor partnerschap ouders-school is een goede communicatie, een goede interactie tussen ouders en school. Ouders vinden het doorgaans belangrijk dat ze goed kunnen communiceren met de leraren en dat scholen naar hen luisteren en serieus nemen (Smit e.a., 2007, 2008). Een aanpak waarbij de school actief met lager opgeleide ouders contact zoekt (bijvoorbeeld op huisbezoek gaat), luistert naar hun specifieke vragen en behoeften is waarschijnlijk het meest succesvol om hen bij het onderwijs te betrekken (Lopez, Scribner & Mahitivanichcha, 2001). Er is internationaal een trend dat ouders en

onderwijsinstellingen bij de inschrijving van de leerling hun wederzijdse verwachtingen op papier zetten in een 'home school contract', een soort plan van aanpak / actieplan, dat zij vervolgens op gezette tijden bijstellen, afhankelijk van de ontwikkeling die de leerling doormaakt (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2008).

Het stimuleren van onderlinge oudercontacten ('ouder-oudercontacten') samen met het bieden van mogelijkheden voor ouders om eigen vaardigheden te ontwikkelen biedt ouders meer mogelijkheden om een actieve rol te vervullen binnen de samenwerking met de school. Het versterken van onderlinge oudercontacten, de sociale controle en het sociaal kapitaal (hulpbronnen en ideeën) heeft positieve effecten op de opvoeding en de onderwijsresultaten van kinderen (Lewis, Kim & Bay, 2010); scholen met hogere niveaus van relationeel vertrouwen tussen schoolteams en ouders (onderling), zijn doorgaans beter in staat om de kwaliteit van hun onderwijs te verbeteren en daarmee de leerprestaties van kinderen te verhogen (Warren, Hong, Rubin, & Sychitkokhong, 2009; Smit, 2014).

Ouderparticipatie en medezeggenschap
Ouderparticipatie definiëren we als actieve deelname van ouders aan activiteiten op school. We onderscheiden informele en formele vormen van ouderparticipatie.
Bij informele ouderparticipatie gaat het in de regel om de bijdrage die ouders kunnen leveren aan het reilen en zeilen op school (organisatorische doelstelling), bij formele ouderparticipatie om invloed op de besluitvorming van de school (een democratische doelstelling).
Er zijn echter nog vele manieren waarop ouders bij de school 'formeel' betrokken worden. Zoals via klassenouders/contactouders, klankbordgroepen en ouderpanels.

Educatief partnerschap en ondersteuning
Onder educatief partnerschap wordt doorgaans verstaan dat ouders en school regelmatig contact hebben met elkaar over de ontwikkeling van het kind op school, die de ouders thuis ondersteunen. Onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis bestaat uit betrokkenheid bij de ontwikkeling van het kind, betrokkenheid bij de school, het communiceren met hun kind over zaken die op school gebeuren, zorg dragen voor een rijke leeromgeving voor hun kinderen thuis en in de vrije tijd, een goede plek om huiswerk te maken en dat er iemand is die ze ondersteunt bij het maken en plannen van dat huiswerk. Het achterliggende idee is dat alle ouders door hun onderwijsondersteunend gedrag kunnen bijdragen aan de onderwijsresultaten van hun kinderen (Desforges & Abouchaar, 2003; Deslanders & Rousseau, 2007).
De rol van ouders bij het onderwijs verandert naarmate het kind ouder wordt. Een recent onderzoek naar ouderbetrokkenheid in het mbo (Van Esch, Petit, & Smit, 2011) maakt duidelijk dat ouderbetrokkenheid daar geen gemeengoed is. Vaak is er alleen contact op formele momenten zoals bij de diploma-uitreiking of als er problemen zijn. Tegelijkertijd blijven ouders wel een belangrijke rol spelen, maar meer op afstand. De interactie tussen ouders en kinderen in de adolescentiefase is wezenlijk anders dan in het primair en voortgezet onderwijs: minder nadrukkelijk en afstandelijker. Wel is de rol van ouders groter wat betreft *'academic socialisation'*: communiceren over het belang van onderwijs voor de toekomst, de kansen op de arbeidsmarkt, het maken van keuzes en bediscussiëren van leerstrategieën.

Scholing
Communiceren met ouders vraagt om vaardigheden waar niet alle leraren over beschikken. Rekening houden met de mening van ouders, kritiek incasseren en grenzen stellen: lang niet elke leraar of schooldirecteur is er bedreven in. Daarnaast spelen impliciete waarden en verwachtingspatronen een rol en is het moeilijk gelijkwaardige

relaties te onderhouden (Bakker e.a., 2013). Daar komt nog bij dat niet elke ouder maat weet te houden en de positie en professionaliteit van leraren respecteert (vgl. Smit e.a., 2011, 213).
Eerder onderzoek laat zien dat het vergroten van het inzicht bij leraren in de opvattingen, behoeften en verwachtingen van ouders een van de belangrijke instrumenten voor scholen is bij het optimaliseren van de relatie tussen ouders en school. Doel is dat leraren meer begrip krijgen voor (culturele) verschillen en voor de belemmeringen waarmee ouders te maken kunnen krijgen om thuis bij te kunnen dragen aan de schoolprestaties van hun kinderen (vgl. Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007; Janssens & Van Vugt, 2006).

Knelpunten en oplossingen
Knelpunt bij het ontwikkelen van maatwerk bij partnerschapsrelaties is dat ouders door de leraren vaak worden gezien als één homogene groep, waarbij een *'one-size-fits-all'*-aanpak in de communicatie en de samenwerking, gedefinieerd vanuit een middenklasse-perspectief, volstaat (Grozier, 2001; Sikkes, 2009). Vragen van ouders over de opvoeding worden vaak vertaald in een behoefte aan professionele hulp van beproefde interventies. Maar support is vaak niet nodig, omdat veel gezinnen over eigen hulpbronnen en over voldoende ideeën beschikken om problemen aan te pakken (Van der Wolf, 2011).
Voorwaarden voor een goede ouderbetrokkenheid zijn (Hoover-Dempsey & Sandler, 1995):

- ouders moeten zichzelf een actieve rol kunnen toebedelen als schoolpartner;
- ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er daadwerkelijk toe doen; en
- ze moeten zich door de school uitgenodigd en serieus genomen voelen.

2.4 Beoogde effecten van ouderbetrokkenheid

Recentelijk is door Bakker et al. (2013) een uitgebreide reviewstudie gepubliceerd naar de effecten van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen. De belangrijkste conclusie was wellicht dat educatief partnerschap en ondersteuning (thuisbetrokkenheid) bijdragen aan de leerprestaties, de motivatie, het welbevinden, het zelfbeeld en de zelfwaardering van de leerling/het kind. Daarnaast blijken leraren vooral in staat om betrokkenheid op school en contacten met de school te stimuleren. De invloed van leraren op thuisbetrokkenheid is kleiner.

Uit de reviewstudie blijkt ook dat het effect van ouderbetrokkenheid afhankelijk is van tal van componenten van de school, de leraar, de ouder en de leerling. In de strategie van scholen om samen met ouders de onderwijsresultaten te verhogen, spelen de visie op ouderbetrokkenheid, het creëren van draagvlak bij ouders en leraren voor een geïntegreerde planmatige aanpak en maatwerk een belangrijke rol. Voorts zijn een goede voorbereiding, de attituden van leraren ten opzichte van ouderbetrokkenheid, praktische informatievoorziening en support de ´driving forces´ ter verbetering van de partnerschapsrelaties tussen ouders en school.

Kritische succesfactoren voor het verhogen van leerlingprestaties zijn: educatief partnerschap, onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis, de ouder als rolmodel, de communicatie met de school, het kind ondersteunen bij het maken van studiekeuzes, bediscussiëren van adequate leerstrategieën en het versterken van onderlinge oudercontacten bij opvoeding en onderwijs (Bakker e.a., 2013; Smit e.a., 2012).

Om de bruikbaarheid van de monitor te vergroten willen we graag beter aansluiten op deze kritische componenten en het internationaal gehanteerde begrip 'partnerschap' hanteren om de wederzijdse relatie en de samenwerking tussen ouders en school nauwkeuriger te beschrijven (Epstein, 2001; Smit e.a., 2012). Deze componenten worden door ons onderscheiden binnen een analysekader voor dit onderzoek. Dit analysekader vormt het raamwerk voor de onderzoeksvragen die in de volgende hoofdstukken terugkomen.

Figuur 2.1 Analysekader: driving forces verbetering partnerschapsrelaties ouders en school

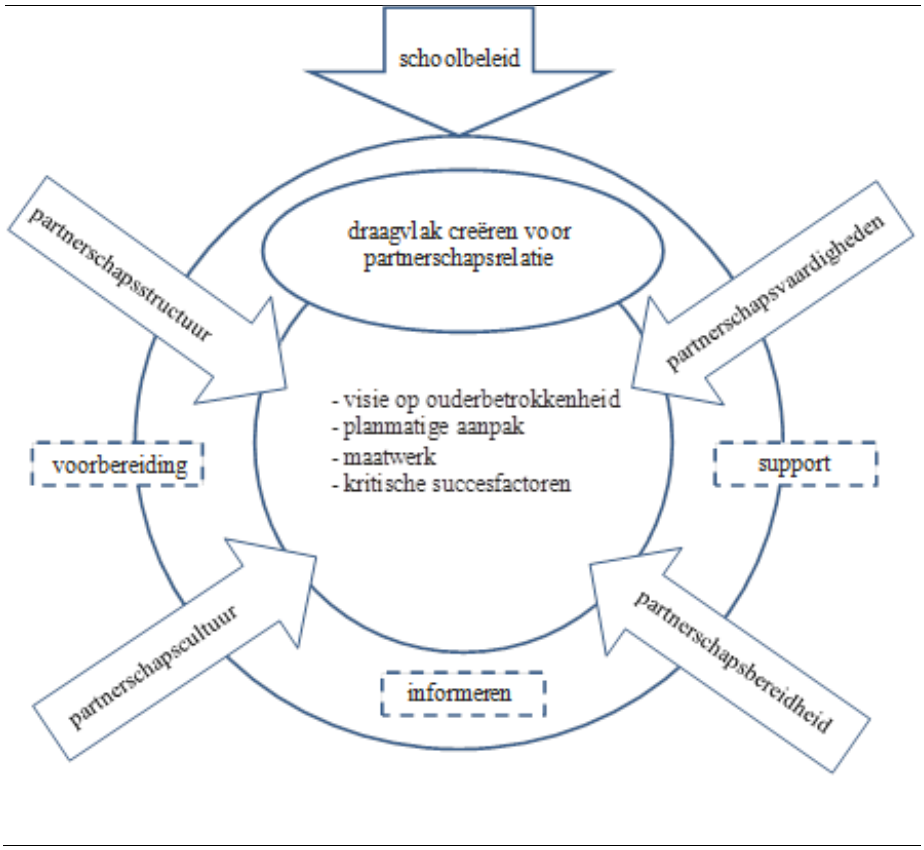

Bron: Smit, Wester, & Van Kuijk, 2012, p. 50.

3 Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid kan ingezet worden als middel voor verschillende doelen. Dit hoofdstuk verkent met welk doel scholen het partnerschap met ouders vormgeven. Daarin spelen een gedeelde visie (doelen) op ouderbetrokkenheid en een planmatige aanpak om doelen te realiseren een belangrijke rol. Dit hoofdstuk gaat in op de volgende onderzoeksvragen:

- Hebben scholen een visie op ouderbetrokkenheid en is deze visie vastgelegd? Wat zijn motieven van scholen om ouders te betrekken bij het onderwijs van hun kind en in hoeverre komen die overeen met de motieven van leraren en ouders?
- Hebben scholen beleid *(planmatige aanpak)* ontwikkeld en voeren zij dit uit om ouders duurzaam te betrekken bij de ontwikkeling van hun kind?
- Maakt de school verwachtingen aan de ouders duidelijk, onder meer ten aanzien van onderwijsondersteuning thuis?

3.1 Visie en motieven voor ouderbetrokkenheid

Schoolleiders

De belangrijkste motivatie van **schoolleiders** om ouders meer bij de school te betrekken is in het po en het vo een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en in het mbo het bevorderen van leerprestaties door een goed thuisklimaat. In het mbo wordt een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs als vierde punt genoemd. Voor alle drie de onderwijssectoren is de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs dus een hele belangrijke motivator om ouderbetrokkenheid te stimuleren.

Tabel 3.1 Redenen schoolleiders om ouders bij school te betrekken per onderwijssector (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Met ouderbetrokkenheid wordt invulling gegeven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs	**83 72 57**	**82 70 61**	45 35 -
Door ouderbetrokkenheid te stimuleren wordt geprobeerd een pedagogisch klimaat bij de leerling thuis te creëren dat gunstig is voor hun leerprestaties	**52 41 42**	57 49 **37**	**67 35 -**
Ouderbetrokkenheid is nodig omdat het zonder ouders/verzorgers onmogelijk is alle geplande (buitenschoolse) activiteiten uit te voeren	47 45 44	9 7 7	1 0 -
Het is belangrijk voor school dat ouders/verzorgers meespreken over de kwaliteit van het onderwijs	**33 13 21**	41 38 42	17 12 -
Met ouderbetrokkenheid wordt een belangrijke stem gegeven aan ouders/verzorgers	25 23 27	34 32 42	11 5 -
Ouders/verzorgers moeten vertegenwoordigd zijn in inspraakorganen	19 17 19	26 20 34	1 2 -
Het is belangrijk voor school dat ouders/verzorgers meedenken over het beleid	**18 11 11**	32 28 24	5 4 -
Ouderbetrokkenheid is nodig om voldoende aandacht te kunnen geven aan bepaalde vakken	**2 7 13**	1 1 1	0 0 -
Ouderbetrokkenheid is nodig om voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen	nvt	nvt	65 71 -
Ouderbetrokkenheid is nodig om schoolverzuim terug te dringen	nvt	nvt	53 62 -
Ouderbetrokkenheid is nodig voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding (lob)	nvt	nvt	19 22 -
Anders/niet	**5 1 2**	3 1 1	2 2 -

De top 3 belangrijkste redenen voor ouderbetrokkenheid is sinds 2009, en voor het mbo sinds 2012, nagenoeg onveranderd. Ouderbetrokkenheid als middel om te komen tot een (beter) pedagogisch klimaat thuis dat de leerprestaties ten goede komt is echter wel groeiende in po, vo en mbo. De achterliggende pedagogische (-didactische) doelstelling is dat door een actieve deelname van ouders thuis zij een bijdrage kunnen leveren aan de taakuitvoering van het schoolteam om de schoolprestaties van leerlingen te verbeteren. Het streven is doorgaans de afstemming van de benadering tussen leerlingen thuis en op school (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007, 2008)

In po en vo is het meedenken over het beleid belangrijker geworden als motief, evenals het meespreken over kwaliteit van het onderwijs. Dit geldt ook voor het belang van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs, met name in het vo en het po.

Voorbeeld vo-school
Het groeiende belang dat scholen hechten aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en een goed pedagogisch klimaat thuis liggen in elkaars verlengde. Op een van de vo-scholen geven leraren aan dat ze het belang van partnerschap zien, maar wel met inzet van de eigen talenten. De leraren voelen zich verantwoordelijk voor een goed pedagogisch klimaat in de klas en verwachten van de ouder een leerklimaat thuis te scheppen zodat ze samen de leerling kunnen ondersteunen in het leerproces.

Daarbij is meespreken over de kwaliteit van het onderwijs vaker een belangrijke reden om ouders te betrekken dan meedenken over het beleid. Dit hangt mogelijk samen met het verschil tussen formele en informele medezeggenschap, dat in hoofdstuk 5 aan bod komt en geeft aan dat de wettelijke vastgelegde medezeggenschap voor schoolleiders niet het belangrijkste instrument is in de relatie met ouders. Het democratisch doel om ouders te laten meebeslissen over het beleid van de school scoort doorgaans het laagst in de pogingen om de relatie tussen ouders en school te optimaliseren (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007, 2008).

In het mbo verwachten schoolleiders vooral meerwaarde van de input van de ouders in de thuissituatie. De ouders creëren idealiter een goed leerklimaat: zorgen dat het huiswerk wordt gemaakt, dat hun kinderen naar school gaan en dat er ondersteuning is bij loopbaankeuzes zoals studiekeuze, stages en vervolgopleidingen.
Hoewel in het mbo het terugdringen van voortijdig schoolverlaten en verzuim als motief nog in de top 3 eindigen, zijn deze aspecten ten opzichte van de meting 2012 minder belangrijk geworden. Een belangrijke kanttekening is dat binnen het mbo ouderbetrokkenheid vooral een thema is dat in de beroeps opleidende leerwegen (bol) speelt. Driekwart van de schoolleiders in mbo geeft aan dat de benadering van ouderbetrokkenheid tussen bol en bbl verschilt, dit onderzoek bevat bijna exclusief respons uit de bol.

Ouders stellen zich aan de ene kant als klanten op, maar wensen ook een partnerschapsrelatie met als ingrediënten: gedeelde verantwoordelijkheid en sociale controle om aan de behoeften van hun kinderen te kunnen voldoen (vgl. Smit, Wester, Craenen & Schut, 2011). Ook in dit onderzoek zien we dat schoolleiders enerzijds graag ouders betrekken bij het onderwijs om hun oordeel over de kwaliteit van het onderwijs te horen, maar dat diezelfde scholen het anderzijds lastig vinden dat ouders zich als consument gedragen. Dat vraagt om duidelijkheid vanuit scholen: als je ouders vraagt om mee te spreken over de kwaliteit van het onderwijs, moeten verwachtingen over die inbreng (waar wel of geen zeggenschap over) helder zijn, ook om te voorkomen dat ouders zich alsnog als 'eisende' consument op gaan stellen.

Voorbeeld vo-school
Bij een vo-locatie worden er door de ouders met enige regelmaat toetsen opgevraagd. Oude toetsen willen ze gebruiken om hun kind voor te bereiden op een aankomende toets of om de resultaten van de gemaakte toets door te nemen. Leraren zijn echter geen voorstander van het vrijgeven van toetsen omdat ze deze graag meerdere jaren willen gebruiken. Na aandringen van de ouders heeft de directie besloten dat toetsen meegegeven moeten worden aan de kinderen. Vanwege protest van de leraren is dit besluit echter teruggefloten. Om ouders toch tegemoet te komen kunnen ouders op verzoek de gemaakte toetsen op school inkijken.

Leraren
Niet alleen schoolleiders, maar ook leraren zijn overtuigd van de invloed van het thuisklimaat op de leerprestaties.

Tabel 3.2 Visie van leraren op ouderbetrokkenheid; drie stellingen (Percentages 2014)

A. Zonder ouders/verzorgers is het onmogelijk alle geplande (buitenschoolse) activiteiten uit te voeren.

	po	*vo*	*mbo*
(Helemaal) mee eens	92%	38%	40%
Neutraal	4%	31%	22%
(Helemaal) mee oneens	3%	31%	36%

B. Het klimaat bij de leerlingen thuis is van invloed op hun leerprestaties.

	po	*vo*	*mbo*
(Helemaal) mee eens	96%	92%	97%
Neutraal	2%	1%	1%
(Helemaal) mee oneens	2%	2%	2%

C. Het is belangrijk dat ouders meedenken en meespreken over de kwaliteit van het onderwijs.

	po	*vo*	*mbo*
(Helemaal) mee eens	81%	71%	71%
Neutraal	14%	21%	19%
(Helemaal) mee oneens	4%	8%	9%

Zo'n driekwart (in po iets meer dan vo en mbo) van de leraren vindt het belangrijk dat ouders meedenken en meespreken over de onderwijskwaliteit. Als het om praktische ouderparticipatie (meehelpen bij activiteiten op school) gaat, zijn ouders van cruciaal belang in het po en duidelijk minder in vo en mbo. Toch noemt nog 40% van de leraren in het mbo ouders essentieel voor (buitenschoolse) activiteiten. In hoofdstuk 5 komt aan bod dat het aandeel ouders dat dergelijke activiteiten organiseert, sterk is toegenomen sinds 2012. In de cases zijn we echter geen voorbeelden tegengekomen waarbij ouders activiteiten in het mbo organiseren.

Ouders

Dat ouders in alle sectoren grote waarde hechten aan thuisondersteuning van de schoolloopbaan van het kind, en geloven dat deze ondersteuning een verschil maakt, is te zien in onderstaande figuren. Dit toont aan dat de visie en motivatie van de scholen op ouderbetrokkenheid door ouders wordt (h)erkend. Deze vraag is dit jaar voor het eerst gesteld.

Figuur 3.1 Waarde van ondersteuning volgens ouders: 2 stellingen

Ouders kunnen veel bijdragen aan hoe een kind zich op school ontwikkelt

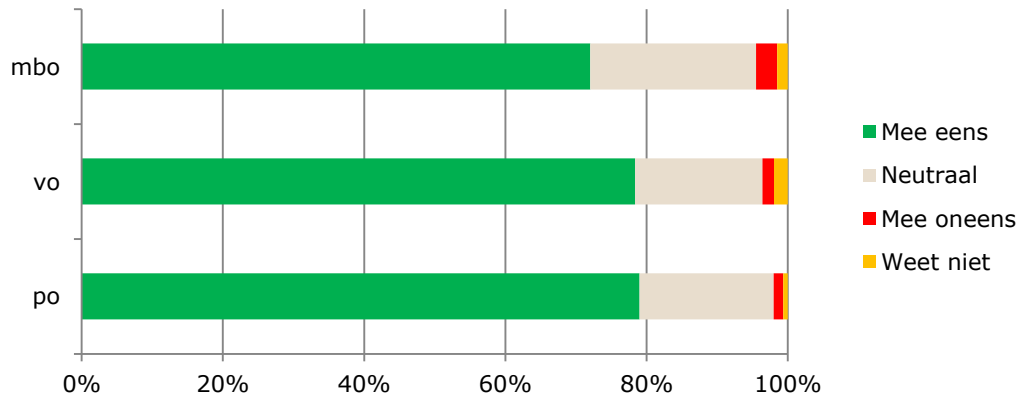

Ik kan zelf thuis ook meehelpen aan een betere schoolloopbaan van mijn kind

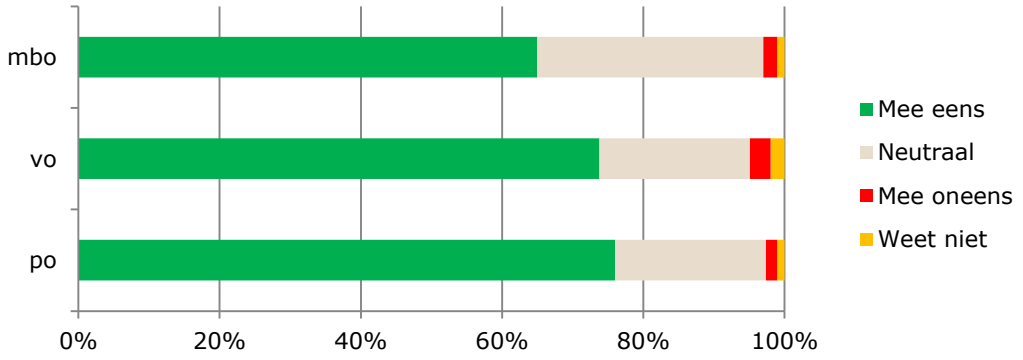

3.2 Beleid – een planmatige aanpak?

Vastleggen beleid
Scholen hebben vooral op de onderdelen formele participatie (MR, ouderraad) en informatievoorziening (de schoolgids) afspraken en werkwijzen vastgelegd. Dit zijn ook de vormen die samenhangen met wettelijke verplichtingen. Andere aandachtspunten, zoals visie of wederzijdse verwachtingen, zijn minder vaak vastgelegd.

De formele samenwerking tussen ouders en school is gericht op het meebeslissen van ouders in de (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraad, deelraad of ondersteuningsplanraad over het beleid van de instelling. De school legt verantwoording af over haar werk aan de ouders en de ouders kunnen mede richting geven aan beleids- en uitvoeringsbeslissingen van de school zoals neergelegd in de Wet Medezeggenschap op Scholen (WMS). De WMS gaat uit van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van bestuur/directie, ouders, personeel en (bij het voortgezet onderwijs) leerlingen voor het functioneren van de school of scholen via de medezeggenschapsraad (MR) of gemeenschappelijke medezeggenschapsraad (GMR) als overlegorgaan binnen de bestuursorganisatie. De wettelijke basis in de WMS leidt echter niet altijd tot veel invloed van ouders op het kwaliteitsbeleid van de scholen (Bekkers, De Kool & Straten, 2012; Bokdam, Bal & De Jonge 2012).

Daarnaast is in het po de rol van ouders bij buitenschoolse activiteiten relatief vaak vastgelegd. We zien in het vo op enkele punten dat nu minder is vastgelegd dan in 2012 en 2009: de visie op de rol van ouders in de school, het stimuleren van thuisactiviteiten (ook in mbo), en wederzijdse verwachtingen. In het mbo is de rol van ouders nu juist méér vastgelegd dan in 2012. In het po is een fluctuatie te zien (eerst daling tot 2012, nu stijging) in het vastleggen van de ouderbetrokkenheid bij buitenschoolse activiteiten.

Tabel 3.3 Top 3 aspecten van ouderbetrokkenheid die zijn vastgelegd per onderwijssector

Po	*2012-2014*	*2009-2014*
Invloed van ouders/verzorgers via medezeggenschapsraad, ouderraad en/of schoolbestuur	=	=
Wijze van informatievoorziening over het beleid van de school	=	=
Betrekken van ouders/verzorgers bij buitenschoolse activiteiten	↑	↓
Vo	*2012-2014*	*2009-2014*
Invloed van ouders/verzorgers via medezeggenschapsraad, ouderraad en/of schoolbestuur	↓	↓
Wijze van informatievoorziening over het beleid van de school	=	=
De (visie op de) rol van de ouders/verzorgers in de school	↑	↓
Mbo	*2012-2014*	*2009-2014*
Wijze van informatievoorziening over het beleid van de school	=	-
Wederzijdse verwachtingen (bijvoorbeeld in een onderwijsovereenkomst)	=	-
De (visie op de) rol van de ouders/verzorgers in de school	↑	-

Bijna alle scholen in het po en vo hebben de formele invloed van ouders via medezeggenschap vastgelegd. Voor alle drie de sectoren geldt dat veel scholen de wijze waarop ze ouders informeren over het schoolbeleid vastgelegd hebben. Het mbo heeft daarnaast ook vaak nog vaak wederzijdse verwachtingen vastgelegd. Bij één op de vijf mbo-instellingen is niets vastgelegd over ouderbetrokkenheid.

In de analyse hebben we geen samenhang gevonden tussen de visie en motieven die schoolleiders zeggen te hebben om ouders te betrekken en hun beleid (welke aspecten van ouderbetrokkenheid zijn in de school vastgelegd?). Bijvoorbeeld, scholen die het stimuleren van een goed pedagogisch klimaat bij de leerling thuis het belangrijkst vinden, hebben net zo weinig als andere scholen afspraken vastgelegd over activiteiten om dit te stimuleren.

Belang van beleid

Het vertalen van doelen naar activiteiten en deze ook vastleggen, is een belangrijke voorwaarde voor het planmatig en doelgericht werken aan betere ouderbetrokkenheid. De uitkomsten van dit onderzoek en aanvullende analyses laten ook samenhang zien tussen beleid en meer ouderbetrokkenheid. Als scholen op dit onderwerp niets hebben vastgelegd geven de directies significant lagere cijfers voor de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs en buitenschoolse activiteiten, de mate waarin ouders reageren op informatie en de inbreng van ouders via medezeggenschapsraad, ouderraad en/of schoolbestuur. Ten slotte geven de schoolleiders van scholen waar niets is vastgelegd ook lagere cijfers voor de mate waarin ouders thuis activiteiten ondernemen om hun kinderen thuis te ondersteunen (5,2 versus 6,2). Bij aanvullende analyses met gegevens uit COOL-onderzoek blijkt daarnaast dat als scholen aangeven dat ze het betrekken van ouders bij het onderwijs hebben vastgelegd, ze ook vaker aangeven dat de ouders met hun kind (prenten)boeken of strips lezen en ouders vaker met het kind naar de bieb gaan.

Vaste coördinator ouderbeleid, contactpersoon en klassenouder
Naast het *wat* is ook het *wie* in het ouderbetrokkenheidsbeleid van de school van belang. In het po beschikt 33% van de scholen en in het vo 40% in 2014 over een vaste coördinator ouderbeleid. Zowel in het po als in het vo zien we geen significante verandering ten opzichte van 2012 in het aantal scholen dat aangeeft een vaste coördinator te hebben aangewezen voor het ouderbeleid op school.

Veel scholen hebben ook een centrale contactpersoon als aanspreekpunt voor ouders. Over alle onderwijssectoren heen zien we een significante toename tussen 2012 en 2014 van het aantal scholen met een centrale contactpersoon. Tussen 2009 en 2012 was nog sprake van een daling. In het po wordt deze rol vervuld door de directeur/directielid (25%), de leerkracht (26%) of de intern begeleider (22%). In het vo (64%) en het mbo (53%) is het voornamelijk de mentor die optreedt als centraal contactpersoon naar ouders toe. In 2009 en 2012 was dat niet anders.

Ouders van mbo-leerlingen stellen veel prijs op een centrale contactpersoon want "Je moet nu honderd keer je verhaal doen aan telkens een andere docent of begeleider, daar word je doodmoe van". (ouder mbo)

Scholen zetten al langere tijd ouders in als klassenouder of als contactouder. Deze ouders zijn de schakel tussen ouders onderling maar ook tussen leraar en ouders. Het inzetten van klassenouders door scholen is tussen 2012 en 2014 significant toegenomen. In het po maakt twee derde van alle scholen gebruik van een ouder als contactpersoon, in het vo gaat het om een derde van alle scholen. In het mbo betreft het 6% van de scholen. Opmerkelijk is de gestage opmars van de klassenouder in het po. In 2007 kwamen klassenouders nog voornamelijk in het middelbaar en hoger milieu voor (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007).

3.3 Effect op ouders

Maakt de school verwachtingen aan de ouders duidelijk, onder meer ten aanzien van onderwijsondersteuning thuis?

Tabel 3.4 Stellingen partnerschap school (Percentages 2014)

De school van mijn kind…		*eens*	*neutraal*	*oneens*	*weet niet*
Geeft me het gevoel dat ik thuis bij kan dragen aan de schoolprestaties van mijn kind(eren).	po	57%	34%	8%	1%
	vo	44%	45%	9%	3%
	mbo	32%	43%	23%	3%

Scholen maken nog niet voldoende duidelijk aan ouders welke verwachtingen zij van hen hebben. In het po geeft school een krappe meerderheid (57%) van de ouders het idee dat zij thuis kunnen bijdragen aan de schoolprestaties van hun zoon of dochter, in het vo en het mbo is dit minder (44 respectievelijk 32%).

Daarnaast vroegen we ouders naar hun oordeel over de inspanningen van scholen om hen te betrekken.

Tabel 3.5 Spant de school zich voldoende in om ouders bij de school te betrekken? (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Ja, de school doet het maximale	38 34 34	**28 25** 16	**23 14 -**
Ja, de school doet voldoende (maar zou meer kunnen)	39 43 37	**39 29** 27	**22 19 -**
Nee, de school zou meer moeten doen	16 17 21	**23 29** 42	**37 43 -**
Weet niet	7 6 8	**11 18** 15	**18 24 -**

Op dit punt oordelen ouders positiever over scholen dan in de voorgaande meting. In het vo en het mbo is sinds 2012 een duidelijk effect te zien dat scholen van houding zijn veranderd en de ouders meer ruimte geven om betrokken te zijn bij het onderwijs. De noodzaak voor een verandering is in het po kleiner aangezien daar in 2012 al 77% van de ouders vond dat de school zich voldoende tot maximaal inspande om ouder te betrekken.

In de praktijk vinden scholen het lastig om verwachtingen uit te spreken. Ook als een school van de ouders verwacht dat ze hun kind thuis onderwijsondersteuning bieden, zullen ze het in de communicatie naar ouders eerder brengen als een verzoek of impliciete verwachting.

Voorbeeld po-school
Een basisschool heeft voor een tweede maal tegenvallende cito-scores waardoor het predikaat 'zwakke school' op de loer ligt. Om dit te voorkomen worden er vanaf nu alle zeilen bijgezet om ouders thuis aan het lezen te krijgen. Dit gaat echter moeizaam omdat een grote deel van de ouders de Nederlandse taal onvoldoende beheerst of zelf over geringe leesvaardigheden beschikt. De ouders krijgen binnenkort een e-mail van de directeur met de uitslagen van de cito en de daarbij behorende zorgen vanuit de directie. De e-mail benadrukt het belang van lezen en spoort ouders aan om zich hiervoor samen met de school (nog meer) in te zetten.

Voorbeeld mbo-opleiding
Ouders worden elk jaar uitgebreid voorgelicht over de opzet van de opleiding en voortgang van de student. Ze krijgen de opleidingsgids, het opleidingsplan, de planningen, een nieuwsbrief en het voortgangsrapport. Op alle niveaus zien docenten de ouders elk jaar aan het begin bij de infoavond. Ze krijgen uitleg over het studieprogramma van hun kind, over de beslismomenten die dat jaar komen en (bij laatstejaars) over het diplomatraject. Impliciet blijft dat de school van ouders ondersteuning verwacht in dit traject.
Informatie en contactgegevens van de studieloopbaanbegeleiders worden meegegeven en verwachtingen worden uitgelegd. Als buiten het normale contact iets niet goed loopt bellen of mailen de docenten naar de ouders. Van ouders wordt wel expliciet verwacht dat dit ook andersom gebeurt.

3.4 Conclusie

De belangrijkste motivatie van schoolleiders om ouderbetrokkenheid te stimuleren is in het po en het vo een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en in het mbo het bevorderen van leerprestaties door een goed thuisklimaat.
Het belang dat schoolleiders toekennen aan ouderbetrokkenheid als middel om te komen tot een (beter) pedagogisch klimaat thuis dat de leerprestaties ten goede komt is groeiende in alle sectoren. Dit geldt ook voor het belang van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs, met name in het vo en het po.

Niet alleen schoolleiders, maar ook leraren zijn overtuigd van de invloed van het thuisklimaat op de leerprestaties. Ook ouders - in alle sectoren - hechten grote waarde aan thuisondersteuning van de schoolloopbaan van het kind, en geloven dat deze ondersteuning een verschil maakt. Er ligt daarmee een goede basis om hier gezamenlijk in op te trekken. De visie en motivatie van de scholen op ouderbetrokkenheid wordt door ouders (h)erkend.

Het vertalen van doelen naar activiteiten en deze ook vastleggen, is een belangrijke voorwaarde voor het planmatig en doelgericht werken aan betere ouderbetrokkenheid. Dit onderzoek bevestigt de samenhang tussen beleid en meer ouderbetrokkenheid. In dat licht is het teleurstellend dat net als voorheen scholen vooral op formele participatie (MR, ouderraad) en informatievoorziening (de schoolgids) een vastgelegd beleid voeren en minder op thuisondersteuning.
Wel hebben scholen in alle sectoren vaker dan voorheen een centrale contactpersoon als aanspreekpunt voor ouders en werken ze vaker met klassenouders of contactouders.
Ouders in het vo en mbo oordelen positiever dan voorgaande metingen over de inspanningen van scholen om hen te betrekken, maar een minderheid van ouders is het eens met de stelling dat de school hen het gevoel geeft dat ze thuis bij kunnen dragen aan schoolprestaties. Scholen maken nog niet voldoende duidelijk aan ouders welke verwachtingen zij van hen hebben. Verbeteringen zijn mogelijk in het delen en helder maken van doelen en (wederzijdse) verwachtingen en positieve verwachtingen van ouders hebben en uitspreken.

4 Communicatie tussen ouders en school

Een belangrijke voorwaarde voor een partnerschap tussen ouders en school is een goede communicatie, een goede interactie tussen ouders en school. Ouders vinden het doorgaans belangrijk dat ze goed kunnen communiceren met de leraren en dat scholen naar hen luisteren en hen serieus nemen. In dit hoofdstuk brengen we de stand van zaken rond de wederzijdse informatievoorziening tussen ouders en scholen in kaart aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe, waarover en hoe vaak worden ouders geïnformeerd door **scholen**, hoe vindt de interactie met ouders plaats en hoe oordelen ouders, schoolleiders en leraren daarover?
- Hoe ziet de communicatie tussen **ouders en leraren** over wat hun kinderen leren eruit (kwantitatief, kwalitatief, een- of tweerichtingsverkeer, ouderavonden, rapportavonden, huisbezoek, thema/discussieavonden, etc.) en hoe oordelen partijen hierover?
- Over welke thema's rond de ontwikkeling van het kind willen ouders met **de leraar** spreken? Over welke thema's wil de leraar met ouders spreken?

4.1 Communicatie tussen school en ouders

Oordeel ouders over communicatie met school

Hoe tevreden zijn **ouders** over de communicatie vanuit school over verschillende thema's? Uitgedrukt in gemiddelde rapportcijfers naar onderwijssector is de algemene tevredenheid is in po en vo hoger dan in het mbo. Het onderwerp 'verzuim' scoort relatief hoog in het mbo en laag in po en vo. Scholen scoren volgens ouders in alle sectoren het beste op communicatie over leervorderingen.

Tabel 4.1 Gemiddelde rapportcijfer ouders over communicatie vanuit school (naar sector, cijfer 2014)

	po	*vo*	*mbo*
Leervorderingen (cijfers, prestaties)	7,5	7,4	6,4
Sociale ontwikkeling, gedrag	7,3	6,9	6,1
Pesten en gepest worden (bijvoorbeeld via social media)	6,6	6,3	5,5
Normen en waarden	6,9	6,6	5,9
Verzuim en stoppen met school zonder diploma	6,1	6,3	6,3
schoolkeuze vo/ vakkenkeuze / keuze beroep-vervolgopleiding	6,7	6,8	6,0
Extra ondersteuningsbehoeften (leerproblemen, gedragsproblemen, extra hulp)	6,9	6,8	6,1
Hoe u thuis ondersteuning kunt bieden aan uw kind	6,8	6,4	5,9
Mogelijkheden om als ouder betrokken te zijn bij de school (bijvoorbeeld door mee te leven, mee te helpen, mee te denken en mee te beslissen)	7,0	6,6	5,9

Voorbeeld mbo-opleiding

Dat ouders in het mbo niet altijd het idee hebben voldoende geïnformeerd te worden vanuit school zien we terug in de casestudies. Veel ouders zijn vanuit het voortgezet onderwijs een digitaal ouderportaal gewend waarin 24 uur per dag, 7 dagen per week inzicht kan worden verkregen in de resultaten van hun kind en het mogelijke verzuim. In het mbo is zo'n systeem er (nog) niet en ouders missen dat.

Voorbeeld vo-school
In de vo-locatie worden ouders aangespoord om met hun kinderen over school te praten, maar ouders vinden het vaak moeilijk om bij hun pubers een echt gesprek over vakinhoud op gang te krijgen. 'Die van ons vertelt nooit wat ze heeft gedaan op school'. De behoefte aan een gesprek over leerinhoud is echter vooral ingegeven vanuit interesse over de alledaagse bezigheden van hun kind. Ouders zien het niet als taak van de school om hen daar continu over te informeren. Ze stellen het wel op prijs om bij de afronding van een project uitgenodigd te worden voor een presentatie op school.

De scores hierboven sluiten aan bij de gegevens uit Vensters voor Verantwoording VO, waar de tevredenheid van ouders over verschillende zaken ook wordt bijgehouden[7]. De tevredenheid van ouders over communicatie over leervorderingen, schoolkeuze en extra ondersteuningsbehoeften zijn bij beide metingen ongeveer gelijk. Bij de gegevens van Vensters voor Verantwoording zien we wel verschillen tussen de leerniveaus en de tevredenheid van ouders. Zo zijn de ouders in het vmbo minder tevreden met de communicatie over leervorderingen en bij keuzemomenten dan ouders van leerlingen in de havo en vwo.

Gespreksonderwerpen
Ouders vinden net als in de vorige meting bijna alle bovenstaande onderwerpen (tabel 4.1) van belang (60-80% zeer belangrijk) om met de school te bespreken. De twee laatste thema's (hoe ze thuis ondersteuning kunnen bieden aan het eigen kind en de mogelijkheden om als ouder betrokken te zijn) vinden ze minder van belang (38-52% zeer belangrijk) dan de meer traditionele thema's.

Wanneer de etniciteit van ouders wordt meegenomen valt op dat niet-westerse allochtone ouders "pesten en gepest worden[8]" en "normen en waarden[9]" significant minder belangrijk vinden om met de leraar te bespreken dan autochtone en westerse allochtone ouders. Voor "normen en waarden" kan dat te maken hebben met het feit dat er vaak een autochtone leraar voor de klas staat en dat deze leraar andere normen en waarden hanteert dan de ouders. Het streven naar partnerschap met ouders op scholen met veel allochtone achterstandsleerlingen staat op gespannen voet met de ervaren knelpunten van schoolleiders met betrekking tot de vaardigheden van ouders en de opvattingen van ouders over hun verantwoordelijkheden ten opzichte van opvoeding en onderwijs (vgl. Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007; De Ruijter, De Graaf & Maier, 2006; Pels, 2000). Het bespreken van extra ondersteuningsbehoeften[10] vinden autochtone ouders significant belangrijker dan (niet)-westerse allochtone ouders.

Gebruik communicatiemiddelen
Om met ouders in contact te komen en te communiceren heeft de school verschillende mogelijkheden. In alle drie de onderwijssectoren wordt een breed scala aan communicatiemiddelen ingezet. Het vorderings-, 10 of 15-minutengesprek wordt door zowel het po, vo als mbo veelvuldig gebruikt maar ook de thematische ouderbijeenkomst, het gesprek over het handelingsplan en het schooladviesgesprek worden vaak ingezet. In het po gebruikt men ook graag het intakegesprek en in het vo en het mbo de open dag om met ouders te communiceren. Als medium scoort e-

[7] Voor informatie over Vensters zie http://www.venstersvoorverantwoording.nl/
[8] Pearson Correlation 0,142.
[9] Pearson Correlation 0,110.
[10] Pearson Correlation 0,103.

mail hoog en in het vo ook het digitaal ouderportaal en sociale media als Twitter en Facebook.

Voorbeeld mbo-opleiding
Een van de initiatieven om ouders meer bij school te betrekken is een collectieve intake-bijeenkomst in groepen van ongeveer 30 leerlingen. Bij deze bijeenkomsten nemen leerlingen ouders maar ook opa' s en oma' s en tantes en ooms mee. Dit zijn goed bezochte bijeenkomsten. Deze bijeenkomsten zijn belangrijk omdat het om eerstejaars leerlingen gaat die vers van het vmbo afkomen, voor wie de stap naar de ' grote school en grote stad' een grote is. Dit geldt zowel voor de leerlingen zelf als de ouders.

4.2 Communicatie tussen leraren en ouders

Gespreksonderwerpen
Leraren vinden vrijwel alle mogelijke onderwerpen (zie lijst tabel 4.1) belangrijk om met ouders te bespreken. In het po vinden leraren van groep 7 en groep 8 het thema schoolkeuze belangrijker dan leraren uit lagere groepen. Dat is logisch in het licht van de keuze voor vervolgonderwijs die aan het einde van groep 8 gemaakt moet worden.

Daarnaast zien we dat docenten die langer in het onderwijs werkzaam zijn het belangrijker vinden dan hun collega's met minder jaren onderwijservaring om normen en waarden met ouders te bespreken[11]. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat 'oudere' leraren zelf meer waarde hechten aan normen en waarden, of omdat ze ervaren hebben dat dit nuttige onderwerpen van gesprek zijn.

Gebruik communicatiemiddelen
De communicatie tussen ouders en leraren verloopt nog grotendeels langs traditionele wegen, zoals het tienminutengesprek, informatieve bijeenkomsten, brieven en e-mails. Daarnaast zijn open dagen vooral voor het vo en mbo van belang. Het po kent weer meer schooladviesgesprekken en gesprekken over handelingsplannen.

Tabel 4.2 Welke communicatiemiddelen gebruikt u niet in de communicatie met ouders? (leraren, percentages 2014))

	PO	*VO*	*MBO*
Vorderingsgesprek/10-15minutengesprek	0%	4%	13%
Gesprek over het handelingsplan	6%	23%	31%
Informatieve/thematische ouderbijeenkomst	7%	10%	15%
Losse brieven	9%	13%	13%
E-mail	11%	3%	14%
Schooladviesgesprek	15%	23%	31%
Intakegesprek	28%	46%	24%
Open dag/informatiemarkt	38%	5%	7%
Vergadering (toegankelijk voor ouders/verzorgers)	55%	67%	72%
Huisbezoek bij ouders/verzorgers thuis	57%	69%	67%
Spreekuur	65%	54%	42%
Digitaal ouderportaal of ouderplatform (bijv. binnen leerlingvolgsysteem)	67%	30%	57%
Sociale media (Twitter, Facebook, etc)	70%	74%	68%

[11] Pearson Correlation 0,149.

Digitale ouderportalen of online platforms zien we vooral in het vo en in mindere mate in het mbo. Gemiddeld maakt zo'n 30% van de docenten gebruik van sociale media om met ouders te communiceren. In het vo gebruikt een meerderheid van de leraren het digitaal ouderportaal, in het mbo ligt dat op 43%, in het po op 33%. Binnen het mbo maken leraren uit de sector techniek het meest gebruik van de moderne technieken.

Het is bekend dat ouders het belangrijk vinden om op de hoogte te zijn van wat er gebeurt op school (Smit, Wester, Craenen & Schut (2011). Uit de gesprekken op alle vo- en mbo-scholen blijkt dat ouders het sterk op prijs stellen om via leerlingvolgsystemen mee te kunnen kijken naar bijvoorbeeld het opgegeven huiswerk. Vooral in de hogere leerjaren waar leerlingen zelfstandig hun huiswerk moeten plannen over langere periodes vinden ouders het prettig om goed op de hoogte te zijn om waar nodig nog bij te kunnen sturen. Leraren van deze leerlingen geven ook aan dat hulp van ouders op dit terrein welkom is, maar dat het voor hen soms veel werk is om het leerlingvolgsysteem goed te vullen, omdat bijvoorbeeld verschillende systemen niet goed met elkaar communiceren.

Communicatie over het leerproces vanuit de ouder lijkt gelieerd aan het belang van het vak. Leraren Nederlands in het vo zien een toename in mails nu hun vak steeds belangrijker wordt voor de overgangsnormen. Als een toets Nederlands slecht gemaakt is door een klas krijgt de leraar meer dan voorheen vragen vanuit ouders over de normering.

Naast het onderwijzen, vervullen leraren vaak ook nog een andere rol binnen de school of opleiding. Nevenfuncties hebben invloed op de keuze voor bepaalde communicatiemiddelen; de interne specialist leer/gedragsproblemen en de loopbaanoriëntatie-begeleiders kiezen vaker voor het spreekuur als communicatiemiddel met ouders. Dit is in lijn met de verwachting omdat deze personen vaak persoonlijke gesprekken moeten voeren die één op één zullen zijn.

Voorbeeld po-school
Binnen de basisschool en op het schoolplein zijn er regelmatig calamiteiten. Zelfs in zulke mate dat er periodiek een politiespreekuur is ingesteld. Om escalatie zo veel als mogelijk te voorkomen hebben leraren de instructie om ouders zo snel mogelijk te informeren over de situatie van hun kind. De directie drukt ze op het hart dat 'het alleen bij de telefoonrekening niet uitmaakt hoe hoog de kosten zijn'. Dit sluit ook aan bij de behoefte van de ouders; die willen vaak zo snel mogelijk geïnformeerd worden.

Voorbeeld vo-school
Er wordt vanuit zowel de school als de ouders veel tijd geïnvesteerd voor het bouwen van een persoonlijke relatie. Bij de start van het schooljaar regelen de ouders een informele ouderavond bij één van de ouders thuis. Bij deze avonden zijn naast de ouders ook de mentor en een paar leraren aanwezig. De ontmoeting tussen ouders en school en ouders onderling in een informele setting is hierbij het doel. Deze avond resulteert in een persoonlijke band die de communicatie tussen leraren en ouders vergemakkelijkt. Beide partijen weten elkaar sneller te vinden. Enerzijds is dit voor leraren een verbetering omdat ouders minder de neiging hebben om zich enkel als consument te gedragen. Ze houden in hun communicatie meer rekening met de positie van de leraar en de school. Anderzijds vraagt een persoonlijke relatie met ouders om vaardigheden om toch duidelijk de grenzen van de zeggenschap van ouders aan te kunnen geven.

Aantal contactmomenten tussen ouder en leraar
Het aantal maal dat een ouder contact heeft met de leraar, is tussen 2012 en 2014 niet veranderd. In het po hebben de meeste ouders een of enkele malen per maand contact met de leraar en in het vo en het mbo is dat een of enkele malen per jaar.

Tabel 4.3 Is er voldoende contact tussen ouder en school? (Percentages 2014, 2012)

	po	*vo*	*mbo*
Voldoende	81 87	77 72	63
Onvoldoende	17 11	20 24	23
Zwaar onvoldoende	2 3	3 4	14

Ouders beoordelen deze intensiteit overwegend als voldoende. In het po ligt het percentage ouders dat de intensiteit van het contact met de leraar als voldoende beoordeelt echter wel significant lager dan in 2012. In het mbo vindt 37% van de ouders dat er onvoldoende contact is tussen school en ouders. In het vo is dat 23%, in het po 19%.

Het aantal maal contact tussen school en ouders ligt voor niet-westers allochtone ouders significant hoger dan voor autochtone en westers allochtone ouders[12]. Dit is opmerkelijk gezien eerdere bevindingen, waaruit bleek dat 'allochtone achterstandsscholen' doorgaans minder gebruik maken van e-mailberichten, contactouders, (telefonisch) spreekuur en contactavonden (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007). Etniciteit hangt niet samen met het oordeel over of er *voldoende* contact is. Ouders die veel tijd besteden aan betaald werk en/of vrijwilligerswerk hebben niet meer of minder contact met school, ze oordelen ook niet anders over de intensiteit.

4.3 Conclusie: verschillen tussen sectoren

Er zijn nauwelijks verschillen op het onderwerp communicatie ten opzichte van eerdere metingen. Ouders zijn gemiddeld redelijk tevreden over de communicatie vanuit school en over de communicatie met de leraar. Uitgedrukt in een gemiddelde rapportcijfer naar onderwijssector is de algemene tevredenheid in po en vo hoger dan in het mbo, dat net een voldoende haalt. Scholen scoren volgens ouders in alle sectoren het beste op communicatie over leervorderingen.

In alle drie de onderwijssectoren wordt een scala aan communicatiemiddelen ingezet in de communicatie tussen ouders en school. Als digitaal communicatiemiddel scoort e-mail hoog en in het vo ook het digitaal ouderportaal en sociale media als Twitter en Facebook.

Ouders vinden een goede communicatie met school zeer belangrijk, over een breed spectrum van onderwerpen. Toch vinden ouders in het po vaker dan in 2012 dat er onvoldoende contact is tussen henzelf en school. In het mbo vindt 37% van de ouders dat er onvoldoende contact is tussen school en ouders.

[12] Pearson Correlation 0,146.

5 Ouderparticipatie en medezeggenschap

Dit hoofdstuk brengt trends in kaart op het gebied van ouderparticipatie. Bij *informele ouderparticipatie* gaat het om de praktische bijdrage die ouders leveren aan het reilen en zeilen op school, vanuit een organisatorische doelstelling. Daarnaast is er sprake van formele ouderparticipatie, onder meer via medezeggenschap, waarbij ouders invloed uitoefenen op de besluitvorming van de school. Daarbij gaat het om de stand van zaken en trends rond de volgende vragen:

Informele ouderparticipatie

- In hoeverre zijn ouders actief binnen de klas van hun kind?
- In hoeverre verrichten ouders andere hand- en spandiensten binnen de school? Wat voor soort ondersteunende werkzaamheden verrichten ouders op school?
- Zijn scholen en ouders hier tevreden over?

Formele ouderparticipatie

- Deelname aan formele ouderparticipatie: Wat is de bijdrage van ouders aan het beleidsproces binnen de school?
- In hoeverre leveren ouders een bijdrage aan het kwaliteitsbeleid van de school? (onderzoek onder scholen en ouders naar verbinding school-ouderbetrokkenheid aan onderwijsdoelstellingen en kwaliteitsbeleid – betreft de verankering)
- In hoeverre is er samenhang tussen kenmerken van scholen (zoals bestuurlijke omvang) en formele ouderparticipatie?

5.1 Ondersteunende activiteiten op school en in de klas

Schoolleiders is gevraagd bij welke soorten ondersteunende activiteiten ouders structureel worden betrokken.

Top 3 activiteiten (volgens schoolleiders)

Po	*%*	*Trend tov 2012*
Organiseren buitenschoolse activiteiten	96%	=
Vervoer en begeleiding van leerlingen bij buitenschoolse activiteiten	89%	=
Bijdragen aan projecten/thema op school	76%	=
Vo		Trend tov 2012
Verzorgen van informatieavonden voor ouders	66%	=
Inzetten van werkervaring	52%	↑
Het leggen en onderhouden van contacten met andere ouders	44%	=

In het mbo worden ouders niet of zeer beperkt ingezet. Een kwart van de mbo-scholen zegt ouders structureel in te zetten voor het verzorgen van informatieavonden voor andere ouders. Er zijn bijna geen verschillen in deze top 3 van activiteiten ten opzichte van vorige jaren. Buiten de top 3 zien we dat in het po scholen vaker aangeven dat ouders ondersteunen bij computergebruik, door het inzetten van werkervaring, bij het maken van nieuwsbrieven en in het verzorgen van informatieavonden. Er is juist een sterke daling in het aantal po-scholen dat zegt

ouders structureel te betrekken bij het onderwijs in de klas (van 56% in 2012 naar 34% dit jaar). In het vo maken scholen vaker gebruik van specifieke werkervaring van ouders, maar dragen ze weer minder vaak bij aan thema's of projecten. In het mbo zijn nauwelijks verschillen ten opzichte van afgelopen jaren.

Individuele ouders hebben we gevraagd welk soort ondersteunende activiteiten ze op de school van hun kind hebben gedaan.

Tabel 5.1 Welke werkzaamheden heeft u wel eens op school gedaan? (Meer antwoorden mogelijk, percentages 2014, 2012, 2009))

	po	*vo*	*mbo*
Vervoer/begeleiding bij buitenschoolse activiteiten	**50 59** 55	**39 21 19**	30 - -
Organiseren buitenschoolse activiteiten	**38 54 49**	**25 12 10**	**23 9** -
Ondersteunen mediatheek enz	**17 24** 19	8 5 5	12 - -
Schoonmaken/reparaties ed	**39 49 46**	**17 7 6**	19 - -
Bijdragen aan schoolgids/nieuwsbrief ed	**9 18** 11	**7** 6 **4**	10 - -
Leggen en onderhouden contacten met andere ouders	**14 20** 17	9 6 **5**	7 5 -
Werven sponsorgelden	**9 20 15**	6 10 6	8 7 -
Inzetten van werkervaring	6 - -	4 - -	4 6 -
Geen	21 - -	48 - -	52 - -

De helft van de ouders in het vo en mbo draagt actief bij aan werkzaamheden op school, in het po is dat bijna 80%. In 2012 en 2009 is dit niet specifiek gevraagd. In het po is wel sprake van een afnemende trend over de hele linie (zie tabel 5.1). In het vo zien we juist een stijging op sommige activiteiten vergeleken met 2012, zoals bij het organiseren of meehelpen bij buitenschoolse activiteiten.

Qua intensiteit zijn er in mbo en vo meer ouders nu die 'af en toe' meehelpen die voorheen zelden of nooit werkzaamheden op school verrichtten. In het po zijn ouders gemiddeld juist iets minder vaak actief.

Uit eerder onderzoek bleek afgelopen jaren dat allochtone ouders doorgaans veel minder actief zijn bij het verrichten van hand- en spandiensten (Smit, 1991; Smit, Doesborgh, & Van Kessel, 2001). Er is in dit onderzoek echter geen significant verschil op dit punt gevonden.

Opvallend is dat er een kleine samenhang[13] is tussen de tijd die ouders besteden aan betaalde werkzaamheden en vrijwilligerswerk en de intensiteit van ondersteuning op school. Dat wil zeggen dat hoe meer tijd ouders besteden aan betaald werk en vrijwilligerswerk, hoe vaker zij actief zijn in werkzaamheden op school.

De perceptie van de inzet van ouders verschilt soms tussen directies en ouders. Zo is 52% van de directies in het vo van mening dat de werkervaring van ouders ingezet wordt, terwijl maar 4% van de ouders dat ook wel eens heeft gedaan. Wellicht dat de ouders dit opgevat hebben als komen praten over hun werk waar de school een

[13] Pearson Correlation (-)0,133, sign 0,000.

bijdrage aan nieuwsbrieven of het werven van sponsorgelden ook als het inzetten van de werkervaring van de ouders ziet.

Ook de trend dat ouders in het po volgens henzelf minder vaak per jaar activiteiten uitvoeren dan twee jaar geleden komt niet overeen met het beeld dat basisschoolleiders scheppen: meer praktische activiteiten in de school waar ouders structureel bij meehelpen, maar minder in de klas.

Iets van de concrete betrokkenheid van ouders kunnen we gereflecteerd zien in de mate waarin schoolleiders moeite hebben met het betrekken van ouders bij verschillende soorten ondersteunende activiteiten. Het betrekken van ouders bij ondersteunende activiteiten is in het po het makkelijkst en in het mbo het moeilijkst. Daarnaast zien we verschillen tussen de soorten activiteiten: in het po is het betrekken bij activiteiten in de klas en de schoolorganisatie makkelijker dan in onderwijsorganisatie en leerondersteuning. In het mbo is leerondersteuning thuis iets minder moeilijk dan overige ondersteuning. Het vo laat weinig uitgesproken verschillen tussen de soorten activiteiten zien. Op dit punt zijn door een vereenvoudigde vraagstelling geen trends weer te geven.

Voorbeeld po-school
De ouders worden vooral ingezet bij de uitvoering van buitenschoolse activiteiten. Over het algemeen zijn er voldoende ouders die willen helpen bij kleuteruitstapjes of mee naar kamp. Animo van ouders is erg afhankelijk van de 'funfactor'. Hulp bij een sportdag is soms al moeilijker waardoor de plannen van leraren niet altijd praktisch uitvoerbaar zijn. De school ziet de laatste jaren een lichte daling in betrokkenheid van ouders bij buitenschoolse activiteiten. De ouders hebben het vaak te druk om bij te kunnen springen.

Waardering
Ervaren ouders waardering vanuit de school als ze meehelpen? Dat is gepeild in drie stellingen onder ouders. Benut de school bijzondere kwaliteiten en talenten van ouders, laat de school waardering blijken voor de werkzaamheden die ouders verrichten en benut men ouders om de kwaliteit van school te verbeteren? Ouders in het po zijn het hier relatief het vaakst mee eens (40-56%), in het vo en mbo minder (15 tot 36%). Scholen in het vo en het mbo hebben wel sterke vooruitgang geboekt in de ogen van ouders de afgelopen twee jaar op deze houdingsaspecten, maar er is hier dus nog volop ruimte voor verbetering.

Voorbeeld po-school
Een basisschool laat duidelijk zien dat het betrokkenheid van ouders waardeert. Aan het eind van het schooljaar is er een bijeenkomst voor alle ouders die zich structureel hebben ingezet voor de school. Zij worden uitgebreid in het zonnetje gezet met een woord van dank, een bloemetje en lekkere hapjes en drankjes.

Voorbeeld vo-school
Bijdragen en suggesties over alle relevante zaken in de school worden door de schoolleiding zeer gewaardeerd. De ouderpopulatie bestaat grotendeels uit hoog opgeleide, kritische ouders. Dat is soms lastig, maar input van ouders wordt in eerste instantie gezien als mogelijkheden om te kunnen leren als school. Bij de open dag wordt ouders ook verteld dat de school in een opbouwfase is, er wel eens iets niet goed gaat op de school en dat input altijd welkom is om het de volgende keer beter te kunnen doen.

5.2 Formele participatie: medezeggenschap

Deelname

Bijna alle scholen in po en vo hebben een (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraad, zoals ook wettelijk verplicht. Daarnaast geeft ongeveer de helft van de schoolleiders in po en vo aan dat er platforms, werkgroepen of klankbordgroepen zijn om ouders structureel bij de school te betrekken. In het po zijn er veel meer van dergelijke informele vormen van medezeggenschap gekomen ten opzichte van 2012. Aan de andere kant zijn ouders in het po minder vaak in schoolbesturen vertegenwoordigd. In het vo en mbo zijn er geen trends ten opzichte van twee jaar geleden.

Tabel 5.2 Welke organen zijn op uw school ingericht waarmee ouders structureel bij de school worden betrokken? (schoolleiders, Percentages 2014, 2012)

	po	*vo*	*mbo*
Platforms, werkgroepen of klankbordgroepen van ouders	**44 25**	54 56	12 52
Ouderraad	**86 77**	74 74	22 15
MR/GMR	100 99	95 91	15 -
Schoolbestuur	**29 38**	16 16	7 -
Andere organen	10 10	8 4	19 18

De po- en vo-scholen die zeer tevreden zijn over de ouderbetrokkenheid en –participatie hebben al jaren de formele zeggenschap geregeld in hun scholen. De echte meerwaarde van de input aan ouders halen ze, volgens eigen zeggen, de laatste jaren echter uit de informele zeggenschap. Ze organiseren heel bewust informele klankbordgroepen om te horen wat er speelt onder ouders, hoe ze bepaalde dingen hebben ervaren en hoe mogelijke beleidsveranderingen zouden kunnen vallen bij de ouders. Het zijn tweezijdige gesprekken waarin de directie en de ouders elkaar op de hoogte houden en bevragen over relevante zaken omtrent de school. De ouders die deze transformatie mee hebben gemaakt zien duidelijk verschil en waarderen het feit dat de school de deuren openzet en hen betrekt bij het onderwijs. (Voorbeelden uit casestudies)

De mate waarin ouders actief zijn of zijn geweest in inspraak of een (mede)zeggenschapsorgaan is ten opzichte van 2012 niet veranderd. De enige uitzondering hierop is het aandeel ouders dat lid zegt te zijn (of te zijn geweest) van een ouderraad mbo, dat is fors gestegen ten opzichte van 2012 (36% t.o.v. 14%). Op het gebied van medezeggenschap is aan mbo-ouders gevraagd of de instelling een ouderraad heeft, en zo nee, of ze daar behoefte aan hebben. De helft van de ouders in het mbo weet niet of er een ouderraad is. Als die er niet is, zegt men er ook weinig behoefte aan te hebben, al zijn de aantallen respondenten hier erg klein om generieke uitspraken te kunnen doen.

Uit eerder onderzoek bleek afgelopen jaren dat allochtone ouders doorgaans niet of minder zijn vertegenwoordigd in inspraakorganen en schoolbesturen (Smit e.a., 1997; Van Ewijk & Klein, 2003; Vogels, 2002). Hier vinden we op dit punt een significant verschil de andere kant op, waarbij allochtone ouders juist vaker actief zijn (geweest) in een MR of GMR.

Opvallend: De betrokken ouders hebben vaak een geschiedenis van ouderbetrokkenheid. De ouders uit de ouderraad van een vo-school van de casestudie zijn vanaf de jonge jaren van de kinderen al betrokken bij de organisaties waar hun kinderen mee in aanraking komen. In dit geval was het ook vaak zo dat de moeders deelnemen aan ouderraden van kinderopvang, basisscholen en scholen in het voortgezet onderwijs en de vader een actieve rol aanneemt in de sportteams waar kinderen zich bij aansluiten.(Voorbeelden uit casestudies)

Bijdrage aan het kwaliteitsbeleid

Naast deze feitelijke deelname is (dit jaar voor het eerst) gepeild in hoeverre schoolleiders waarde hechten aan formele medezeggenschap van ouders.

Figuur 5.1 De formele medezeggenschap van ouders is een meerwaarde voor de school (schoolleiders 2014)

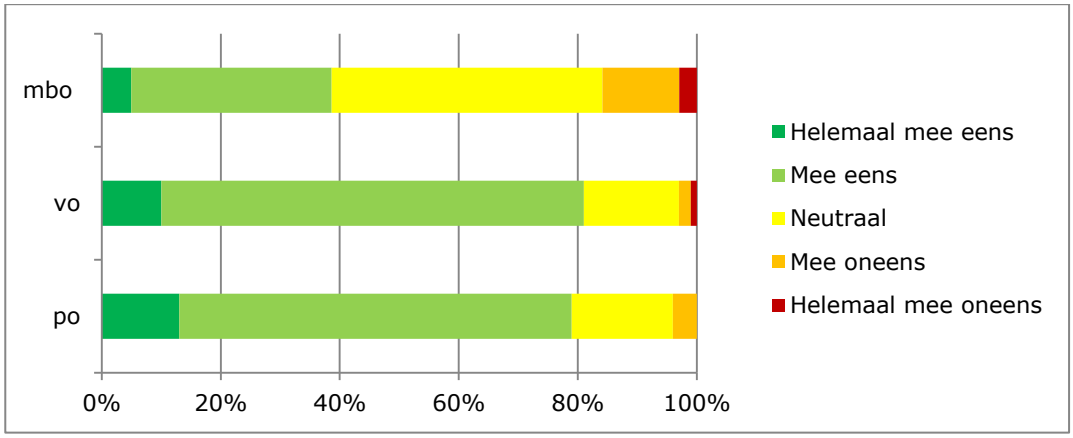

In po en vo is het overgrote deel van de schoolleiders het eens met de meerwaarde van formele medezeggenschap van ouders, in het mbo bestaat veel meer twijfel, daar zijn schoolleiders overwegend neutraal.

In het po is het gemiddelde leerlingaantal van scholen waarvan schoolleiders vinden dat formele medezeggenschap van ouders van meerwaarde is voor de school hoger dan het leerlingaantal van scholen die het niet eens zijn met deze stelling. Je kunt dus zeggen dat hoe "groter" de school hoe belangrijker de schoolleiding formele medezeggenschap van ouders vindt. In het vo is deze trend niet te zien.

5.3 Conclusie

Bij *ouderparticipatie* gaat het om de bijdrage die ouders kunnen leveren aan het reilen en zeilen op school (organisatorische doelstelling) en de besluitvorming van de school (een democratische doelstelling).

De helft van de ouders in het vo en mbo draagt actief bij aan werkzaamheden op school. In het basisonderwijs ligt dat aandeel bijna op 80%, maar is wel sprake van een lichte afname over de hele linie. In het vo en mbo zien we juist een kleine stijging van het aantal ouders dat af en toe meehelpt bij het organiseren van buitenschoolse activiteiten. Opvallend is dat ouders die meer tijd besteden aan betaald werk of vrijwilligerswerk, vaker actief zijn op school.

Benut de school bijzondere kwaliteiten en talenten van ouders, laat de school waardering blijken voor de werkzaamheden die ouders verrichten en benut men ouders om de kwaliteit van school te verbeteren? Ouders in het po zijn het hier relatief het vaakst mee eens (40-56%), in het vo en mbo minder (15 tot 36%). Scholen in het vo en het mbo hebben wel sterke vooruitgang geboekt in de ogen van ouders de afgelopen twee jaar op deze houdingsaspecten, maar er is hier dus nog volop ruimte voor verbetering.

De mate waarin ouders actief zijn of zijn geweest in inspraak of een (mede)zeggenschapsorgaan is ten opzichte van 2012 niet veranderd. De uitzondering hierop is het aandeel ouders dat lid zegt te zijn van een ouderraad mbo, dat is fors gestegen ten opzichte van 2012.

In po en vo ziet het overgrote deel van de schoolleiders meerwaarde van formele medezeggenschap van ouders, in het mbo bestaat meer twijfel, daar zijn schoolleiders overwegend neutraal. Naast de wettelijk verplichte MR geeft de helft van de schoolleiders in po en vo aan dat er platforms, werkgroepen of klankbordgroepen zijn om ouders structureel bij de school te betrekken. In het basisonderwijs zijn er veel meer van dergelijke informele vormen van medezeggenschap gekomen ten opzichte van 2012. Aan de andere kant zijn ouders in het po minder dan in 2012 in schoolbesturen vertegenwoordigd.

6 Ouderbetrokkenheid en partnerschap

In dit hoofdstuk kijken we naar *ouderbetrokkenheid* gericht op de afstemming tussen thuis en school met als doel de leerresultaten en het welzijn van leerlingen te optimaliseren. Het draait daarbij om een partnerschap met onderscheiden eindverantwoordelijkheden en met gemeenschappelijke doelen van scholen en ouders. Voorwaarden voor een goede ouderbetrokkenheid zijn onder meer dat ouders zichzelf een actieve rol kunnen toebedelen als schoolpartner: ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er daadwerkelijk toe doen en ze moeten zich door de school uitgenodigd, serieus genomen voelen. In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Wat is de visie van schoolleiders, leraren en ouders op ouderbetrokkenheid. Hoe wordt geoordeeld over de opbrengsten van de school- en ouderbetrokkenheid
- Wat voor soort ondersteunende activiteiten verrichten ouders thuis? In hoeverre is hierover contact met school? Vinden ouders dat ze goed geïnformeerd zijn over wat hun kinderen leren op school en of/hoe ze daar bij ondersteuning in kunnen bieden?
- In hoeverre beschikken leraren over de bereidheid tot en vaardigheden voor het vergroten van ouderbetrokkenheid?
- Hoe beoordelen ouders en leraren de kwaliteit van het partnerschap

Wat zijn volgens schoolleiders, leraren en ouders de belangrijkste knelpunten?

6.1 Visie op educatief partnerschap en ouderbetrokkenheid

Schoolleiders zijn een warm voorstander van ondersteuning door ouders thuis. Zeker in po en vo vinden ze het ook een taak van de school dit te stimuleren.
Dit leidt echter niet altijd tot concrete acties naar ouders, of acties in de vorm van toerusting van leraren. Er zijn ook goede voorbeelden van scholen die daar wel een goede vorm voor weten te vinden.

Voorbeeld po-school
Een basisschool ziet het als een taak van de school om de ouders te stimuleren om hun kinderen thuis te ondersteunen. Hiervoor wordt er op schoolniveau geregeld dat ouders een e-mail krijgen om het belang van lezen te onderstrepen en worden er instructies gemaakt die het ouders makkelijker moeten maken om thuis met hun kinderen aan de slag te gaan. Vanuit het beleid worden leraren niet actief ondersteund in manieren om ouders te activeren. Ze kunnen wel individuele begeleiding krijgen vanuit de directie als ze hulp nodig bij bijvoorbeeld een lastig gesprek met ouders.

Leraren in het vo kunnen ook hinder ondervinden van educatief partnerschap. Mondige ouders kunnen ervoor zorgen dat hun kind geplaatst wordt in een havo- of vwo-klas waar op basis van de leerprestaties een lager niveau gepaster zou zijn. (Voorbeelden casestudies)

Ouders vinden van hun kant dat scholen ook een taak hebben bij de opvoeding van leerlingen.

Tabel 6.1 Vindt u dat de school een taak heeft bij de opvoeding van de leerlingen? (top 3 per sector)

po	*vo*	*mbo*
voor sociale relaties en pesten (75%)	voor sociale relaties en pesten (72%)	voor verzuim en stoppen met school (66%)
voor gezondheid (61%)	voor verzuim en stoppen met school (69%)	voor sociale relaties en pesten (63%)
voor verzuim en stoppen met school (55%)	voor gezondheid (62%)	voor gezondheid (50%)

Er zijn bijna geen ouders meer die vinden dat de school geen taak heeft in de opvoeding van leerlingen, ook niet in het mbo (daling van 15% naar 7%). De bevindingen zijn in lijn met eerder onderzoek. Iets meer dan de helft van de leraren in het voortgezet onderwijs praat op school met ouders over de opvoeding. De helft van de leraren nodigt leerlingen hierbij uit om aanwezig te zijn. Ruim een kwart (28%) vraagt leerlingen er soms bij aanwezig te zijn (Smit, Wester, Craenen & Schut, 2011).

Daarnaast is er een opvallende stijging van het aandeel ouders dat vindt dat de school een taak heeft in 'digitale opvoeding' (internet, sociale media), van 42 naar 58%. Ouders kijken hiervoor naar scholen, maar de vraag is of scholen en leraren hiervoor voldoende zijn toegerust. De helft van de leraren gebruikt wel (bijna) altijd computers in de les, maar zij blijken in de praktijk slechts een klein deel van de beschikbare mogelijkheden te gebruiken (Schut & Craenen, 2010; Wester & Smeets, 2011; Smit, Wester, Craenen & Schut, 2011).

Scholen en ouders zouden hier ook gezamenlijke grond kunnen vinden voor partnerschap. Zowel de ouders als de directies zien met name sociale relaties, pesten en gezondheid als belangrijke thema's waarbij de school een rol kan spelen in de opvoeding.

6.2 Onderwijsondersteuning door ouders thuis

Wat voor soort ondersteunende activiteiten verrichten ouders thuis en in hoeverre is hierover contact met school? Vinden ouders dat ze goed geïnformeerd zijn over wat hun kinderen leren op school en of/hoe ze daar bij ondersteuning in kunnen bieden?

Praten over school

Ouders kunnen op verschillende manieren zelf bijdragen aan wat het kind op school leert. Bijvoorbeeld door met hun kind te communiceren over de school of de schooldag.

Tabel 6.2 Hoe vaak praat u met uw kind over school? (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Dagelijks	70 74 75	70 67 69	**48 27 -**
Een of enkele malen per week	24 20 20	23 26 24	**45 47 -**
Een of enkele malen per maand	4 5 4	6 5 5	**6 21 -**
Zelden of nooit	2 1 2	1 3 1	**3 4 -**

De meeste ouders in het po en vo praten - net als afgelopen twee metingen - dagelijks met hun kind over school. In het mbo geven ouders nu vaker dan twee jaar geleden aan ook dagelijks met hun kind over school te praten.

De onderwerpen van dat gesprek zijn divers (zie ook bijlage tabel B4.15), maar in alle sectoren is het belangrijkste onderwerp van gesprek wat de leerling heeft gedaan en geleerd op school, gevolgd door de relatie met andere leerlingen. In het vo en mbo is de relatie met docenten nummer 3, al is het belang van dit onderwerp in het vo gedaald de afgelopen vijf jaar. In het po bespreken ouders met hun kinderen ook relatief vaak wat ze wel of niet leuk vinden aan de lesstof. Ouders met kinderen in vo en mbo bespreken toekomstkeuzes, zoals de keuze van vakken of die voor een vervolgopleiding, vaker dan in 2012, de relatie met docenten in po en vo minder dan in 2009.

In het ondersteunen van een kind op chool kunnen ook anderen dan de ouders een rol spelen. Hierover is dit jaar voor het eerst een vraag gesteld (tabel B4.21). Naast de ouders, hun partners en ex-partners zijn in gemiddeld een van de vijf gevallen andere familieleden (vooral in het po), broers/zussen (vo en mbo) of anderen actief bij het ondersteunen. De invloed van anderen stijgt iets tussen po en vo.

Voorlezen en hulp bij huiswerk

Ook voorlezen kan een onderdeel van ondersteuning van het op school geleerde zijn.

Tabel 6.3 Hoe vaak leest u uw kind voor? (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po
Dagelijks	**32 40** 29
Een of enkele malen per week	**33 29** 29
Een of enkele malen per maand	**11 12** 11
Zelden of nooit	**24 19** 31

Ouders met kinderen in het basisonderwijs vroegen we hoe vaak ze hun kind(eren) voorlezen. Het aantal ouders dat dagelijks voorleest is gedaald ten opzichte van 2012, het aantal dat zegt zelden of nooit voor te lezen is gestegen. Daarmee ligt dit in 2014 weer op het niveau van 2009. Als basisscholen willen dat er thuis leerondersteuning is dan hebben ze het in de praktijk bijna altijd over voorlezen of samen lezen. Dat het voorlezen een dalende trend laat zien, is daarom een belangrijk gegeven.

In de analyse hebben we gekeken in hoeverre er samenhang is tussen de mate waarin ouders thuis voorlezen en (1) of ouders door school worden geadviseerd over wat ze thuis kunnen doen en (2) ze van de school het gevoel krijgen dat ze thuis kunnen bijdragen aan leerprestaties. Er is geen samenhang met concrete adviezen, maar er is wel een positieve correlatie tussen het gevoel dat ouders vanuit school ervaren en het voorleesgedrag. Hoewel dit zeker geen causaliteit hoeft te zijn, is het goed mogelijk dat zich ten opzichte van ouders een vergelijkbaar pedagogisch effect voordoet als bij leerlingen: hoge verwachtingen leiden tot betere prestaties.

Vo-ouders is gevraagd of zij hun kind met het huiswerk helpen. Ouders in het vo helpen hun kinderen vaker dan voorheen bij huiswerk. In 2009 gaf een kwart van de ouders aan dat ze dit een tot enkele malen per week deden, dat is nu bijna de helft (44%).

Tabel 6.4 Helpt u uw kind met zijn of haar huiswerk? (Percentages 2014, 2012, 2009)

	vo
Dagelijks	**7 7 8**
Een of enkele malen per week	**44 34 27**
Een of enkele malen per maand	**23 26 26**
Zelden of nooit	**25 30 35**
n.v.t., mijn kind krijgt geen huiswerk	**1 3 3**

Opvallend is dat hoe meer uren ouders betaald werk of vrijwilligerswerk verrichten, hoe meer tijd zij (zeggen te) besteden aan het helpen van hun kind met zijn of haar huiswerk. Ouders met kinderen in het mbo hebben we hier niet naar gevraagd. Uit de gesprekken met ouders in het mbo wordt duidelijk dat een groot deel van de ouders ook in het mbo zicht houdt op huiswerk en leervorderingen van hun zoon of dochter.

Als je als ouder van tevoren duidelijk hebt wat er op school verwacht wordt, dan kun je als ouder naar je kind terugkoppelen: "zou je onderhand dit en dit niet eens doen? of "wanneer denk je dat je het af gaat maken". Het helpt bij mijn zoon niet om te zeggen: "we gaan nu zitten en je gaat het afmaken". (ouder mbo)

Contact school en ouders over ondersteuning

Om een ondersteunende rol te kunnen spelen, is bij een deel van de ouders behoefte aan informatie vanuit school. Alle ouders is (evenals vorige metingen) gevraagd of zij contact hebben met de school over de ondersteuning.

Tabel 6.5 Heeft u contact met de school over het ondersteunen van uw kind? (Meer antwoorden mogelijk, percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Ik vraag de school hoe ik mijn kind kan begeleiden	47 52 22	30 30 16	28 28 -
De school heeft tips en richtlijnen voor ouders voor het begeleiden	**45 26 17**	**32 15** 16	**28 12** -
Geen contact	**23 32 30**	**44 58 66**	**52 63** -

Steeds meer ouders hebben contact met de school over ondersteuning of begeleiding thuis. Scholen in po, vo en mbo geven vaker dan afgelopen metingen tips en richtlijnen aan ouders. In het vo en mbo heeft ongeveer de helft van de ouders geen contact of informatie – gevraagd of ongevraagd - hierover ontvangen, maar dat is minder dan in 2012 (was 58 en 63%).

Het kan hierbij gaan om schriftelijke of digitale informatie, mondelinge toelichtingen (vooral in het po) of onderwerp van gesprek op school. Het aantal ouders dat informatie van school krijgt over de ondersteuning of begeleiding van de leerling thuis via thema- en informatieavonden is in alle drie de sectoren gestegen van gemiddeld 10 naar 25%, (zie tabel 4.19 in de bijlage).

Tabel 6.6 Heeft u iets aan deze informatie gehad bij het ondersteunen van uw kind? (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*Mbo*
Heel veel	13 21 20	11 8 10	**12 14 -**
Tamelijk veel	59 56 53	56 52 55	**52 52 -**
Niet zo veel	26 23 25	29 37 33	**36 28 -**
Weinig of niets	2 1 2	5 4 2	**0 6 -**

Ouders zijn overwegend tevreden over het nut van de ontvangen informatie. In het po en mbo zijn ouders iets kritischer dan in 2012 over de bruikbaarheid van de informatie in de ondersteuning thuis.

In de verdiepende analyse is gekeken of ouders bepaalde soorten informatie beter konden gebruiken dan andere. Tussen de verschillende vormen van informatie zitten slechts kleine verschillen. Zo blijkt bijna 20% van de ouders heel veel gehad te hebben aan lesmateriaal dat de leraar mee heeft gegeven naar huis en vind 13% dat hij/zij heel veel heeft gehad aan wat er is besproken tussen leraar en ouder.

Anderen dan ouders
Naast de ouders hebben in de praktijk ook andere familieleden zoals ooms, tantes en grootouders (po) en broers/zussen (vo en mbo) een ondersteunende rol. De invloed van anderen stijgt iets tussen po en vo. Scholen doen hier nog niet veel mee. Alleen in het mbo geven ouders aan dat de school ook andere familieleden dan ouders betrekt.

6.3 Bereidheid en vaardigheden leraren

De bereidheid en de vaardigheden van leraren zijn cruciaal om tot succesvolle vormen van school-ouder partnerschap te komen (Bakker e.a. 2013; Smit e.a., 2013). Leraren, mentoren en studieloopbaanbegeleiders onderhouden de meeste directe contacten met ouders en hun ervaring, kennis, houding en gedrag geven (eventuele) beleidslijnen van de school vorm in de praktijk. In deze meting zijn voor het eerst enkele vragen hierover aan een representatieve groep leraren voorgelegd. Een vergelijking in de tijd is op dit punt nog niet mogelijk.

Bereidheid
Leraren in alle sectoren vinden het belangrijk om ouders te informeren over hoe ze hun kind thuis kunnen ondersteunen (75 tot 95% mee eens). Leraren zien net als schoolleiders dat het thuisklimaat van invloed is op de leerprestaties. Ook vindt zo'n driekwart van de leraren (in po nog iets meer dan vo en mbo) het belangrijk dat ouders meedenken en meepraten over de onderwijskwaliteit. Als het om praktisch meewerken gaat, zijn ouders van cruciaal belang in het po en duidelijk minder in vo en mbo.

Tabel 6.7 Reikwijdte van ouderbetrokkenheid; stellingen (leraren, percentages 2014)

Ik vraag ouders naar hun mening over de beste manier om hun kind te begeleiden.

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	13%	15%	8%
Mee eens	57%	52%	52%
Neutraal	26%	22%	26%
Mee oneens	2%	7%	7%
Helemaal mee oneens	0%	2%	0%
Weet ik niet	0%	2%	7%

Ik laat ouders meebepalen welke begeleiding hun kind op school krijgt.

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	8%	8%	4%
Mee eens	45%	42%	35%
Neutraal	36%	37%	34%
Mee oneens	11%	7%	16%
Helemaal mee oneens	0%	3%	1%
Weet ik niet	0%	3%	9%

De school, de leerling en diens ouders nemen gezamenlijk beslissingen over de toekomst van de leerling.

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	24%	20%	19%
Mee eens	62%	54%	51%
Neutraal	10%	22%	19%
Mee oneens	3%	3%	3%
Helemaal mee oneens	0%	0%	1%
Weet ik niet	0%	2%	7%

Ook ouder- én leerling-betrokkenheid op school gaat volgens de leraren vrij ver: een ruime meerderheid onderschrijft dat school, leerling en ouders gezamenlijk beslissingen over de toekomst van de leerling nemen. Zo'n twee derde van de leraren vraagt ouders naar hun mening over de beste manier om hun kind te begeleiden. De helft van de leraren in po en vo (in mbo iets minder) zegt ouders ook te laten meebepalen welke begeleiding hun kind krijgt. De vraag is of deze hoge percentages daadwerkelijk voor alle leerlingen opgaan, of dat leraren hier verwijzen naar specifieke (zorg)leerlingen.

Vaardigheden en ondersteuning

Om in staat te zijn vorm te geven aan ouderbetrokkenheid, moet de leraar zich capabel achten, tijd hiervoor krijgen en waar nodig ondersteuning ontvangen.

Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid (80 tot 95%) capabel in het omgaan met ouders. Toch heeft ongeveer een derde van de leraren wel behoefte aan verdere ondersteuning vanuit school (met een derde neutraal en een derde geen behoefte). Op basis van eerder onderzoek (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007) weten we dat volgens een vijfde van de schoolleiders leraren niet capabel zijn om allochtone lager milieu ouders meer bij school te betrekken. Deze leraren hebben volgens de schoolleiders niet de vaardigheden en zijn niet getraind om een effectieve bijdrage te

leveren aan het vergroten van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie (vgl. Epstein, 2003).

De vaardigheid in contacten met ouders wordt tijdens de onderwijsloopbaan ontwikkeld. Leraren met meer jaren onderwijservaring zijn het vaker eens met de stelling "Ik heb de nodige vaardigheden om te investeren in mijn contacten met de ouders van mijn leerlingen"[14]. Er lijkt sprake te zijn van "learning on the job", meer ervaren docenten hebben ook iets minder behoefte aan ondersteuning op dit vlak. Ander onderzoek onder startende leraren laat ook zien dat starters veel behoefte hebben aan begeleiding op dit gebied (Rens & Elfering, 2014). Het heeft ook te maken met wederzijds respect. Vooral in het po zijn startende leraren relatief jong en hebben vooral hoogopgeleide ouders moeite om iets aan te nemen van de starter. De verhouding tussen leraar en ouder wordt evenwichtiger als de leraar meer ervaring heeft en het leeftijdsverschil met ouders minder groot wordt.

In het po en vo zegt ongeveer de helft van de schoolleiders leraren te ondersteunen rond ouderbetrokkenheid met specifieke activiteiten. In het po komt 'bespreken in het team' het meest voor, gevolgd door scholing en training, in het vo is het andersom. In het mbo is relatief vaak tijd vrijgemaakt in de normjaartaak voor ouderbetrokkenheid (maar in het mbo worden wel veel minder vaak activiteiten ondernomen).

In het po is een meerderheid van de leraren positief over de stimulans en de hoeveelheid tijd die vanuit de schoolleiding beschikbaar is. In vo en mbo zijn leraren overwegend kritisch (of neutraal) over het gebrek aan actieve ondersteuning vanuit de schoolleiding om te kunnen investeren in contacten met ouders.

Tabel 6.8 Tijd en ondersteuning in oudercontacten (volgens leraren, percentages 2014)

Ik krijg van de schoolleiding/het management voldoende tijd om te investeren in mijn contacten met de ouders van mijn leerlingen.

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	21%	6%	4%
Mee eens	45%	30%	27%
Neutraal	23%	28%	27%
Mee oneens	9%	26%	31%
Helemaal mee oneens	2%	7%	4%
Weet ik niet	1%	1%	6%

De schoolleiding/het management stimuleert mij actief om te investeren in mijn contacten met de ouders van mijn leerlingen.

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	24%	9%	8%
Mee eens	40%	34%	27%
Neutraal	26%	34%	32%
Mee oneens	8%	19%	23%
Helemaal mee oneens	1%	3%	4%
Weet ik niet	0%	1%	5%

[14] Pearson Correlation 0,227.

Voorbeeld vo-school
Een vo-locatie vraagt aan de mentoren en leraren om bij minimaal 3 informele ouderavonden per jaar aanwezig te zijn. Voor deze tijdsinvestering zijn taakuren gereserveerd. Omdat het buiten de muren van de school en buiten schooltijden plaatsvindt, waardeert de ouder de inzet van de leraar omdat het lijkt alsof hij/zij eigen tijd investeert in de relatie.

6.4 Leerlingen

Schoolleiders en leraren is gevraagd welke rol leerlingen hebben in het partnerschap tussen ouders en school. Twee derde van de schoolleiders in alle drie de sectoren zegt dat leerlingen hierin inderdaad een rol kunnen hebben op hun school. Ook een ruime meerderheid van de leraren vindt het een goed idee als leerlingen bij (vorderings)gesprekken aanwezig zijn.

Tabel 6.9 *Ik vind het een goed idee als leerlingen zelf bij de vorderingsgesprekken aanwezig zijn (Leraren, percentages 2014).*

	po	*vo*	*mbo*
Helemaal mee eens	22%	46%	52%
Mee eens	37%	36%	32%
Neutraal	23%	10%	11%
Mee oneens	16%	7%	2%
Helemaal mee oneens	0%	1%	1%
Weet ik niet	1%	0%	2%

6.5 Kwaliteit van ouderbetrokkenheid

Volgens de leraren
Hoe beoordelen leraren de kwaliteit van de ouderbetrokkenheid in hun klas op een zestal aspecten? De uitkomsten zijn in zes grafieken weergegeven.

Figuur 6.1 Kwaliteit ouderbetrokkenheid; zes aspecten

1 Hoe verloopt het contact met ouders van uw leerlingen?

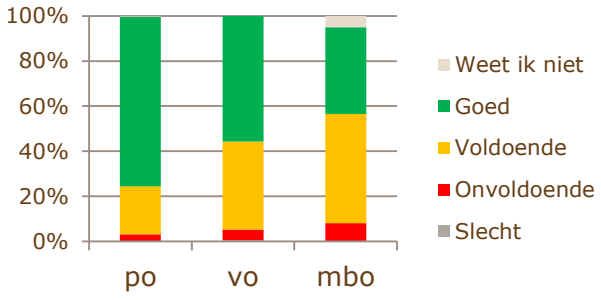

2 Hoe verloopt het onderlinge contact tussen de ouders van uw leerlingen?

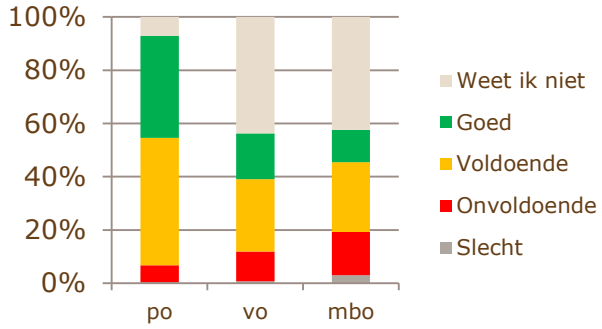

3 Hoe betrokken zijn de ouders bij de school?

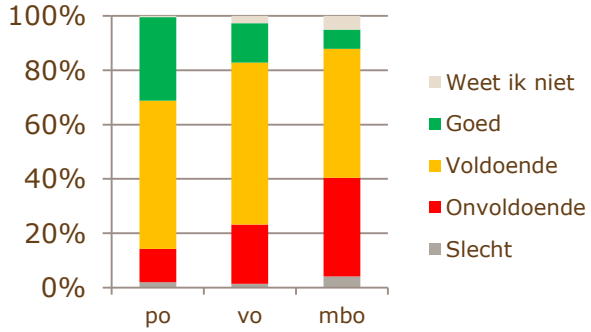

4 Hoe betrokken zijn de ouders bij de schoolloopbaan van hun kind?

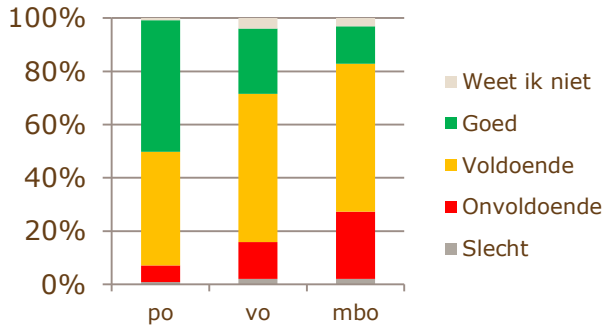

5 Hoe goed zijn ouders op de hoogte van uw verwachtingen en ideeën over de betrokkenheid van ouders thuis?

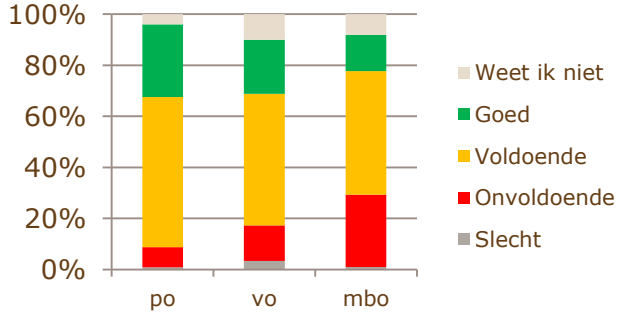

6 Hoe goed bent u op de hoogte van de verwachtingen en ideeën van ouders over hun betrokkenheid thuis?

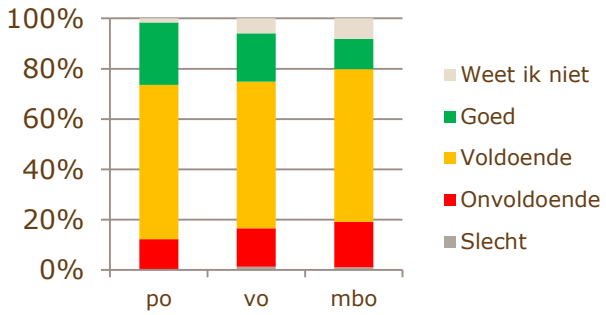

De grafieken geven samen het volgende beeld:

- leraren zijn zeer tevreden zijn over hun eigen contacten met ouders;
- in vo en mbo weten veel leraren niet in hoeverre ouders onderling contact hebben, in het po vinden ze dit contact voldoende tot goed;
- de betrokkenheid van ouders bij de school is in het mbo, volgens leraren, aanmerkelijk slechter dan in het po en vo. 40% van de leraren in het mbo vindt ouders onvoldoende of slecht betrokken bij de school, en meer dan een kwart vindt ouders onvoldoende betrokken bij de schoolloopbaan van hun eigen kind.
- de mate waarin leraren en ouders over en weer van elkaars verwachtingen op de hoogte zijn is in het algemeen tamelijk goed (zeker 80% voldoende of goed); in het mbo zijn leraren hierover het negatiefst.

Leraren zijn positief over hun eigen bijdrage aan het partnerschap tussen school en ouders. Over de rol die ouders in de praktijk spelen, uiten de leraren met name in het vo en mbo meer twijfels:

- De mate waarin ouders de leraar op de hoogte houden van de thuissituatie (in po nog ongeveer de helft, maar in vo en mbo rond een kwart)
- In vo en mbo vindt maar een klein deel van de leraren dat ouders oog hebben voor belangen van alle kinderen;
- Een meerderheid van de po-leraren vindt dat de ouders zich voldoende op de hoogte stellen van wat op school gebeurt, in vo en mbo is dat een minderheid

Verschillen tussen leraren

Leraren van de 'kleuter' groepen in het po ervaren het contact tussen ouders onderling als iets beter dan de leraren van de hogere groepen. Dit kan te maken hebben met het feit dat ouders van lagere groepen elkaar nog regelmatig op het schoolplein tegenkomen doordat zij vaker hun kinderen halen en brengen naar school.

In het vo blijkt dat docenten uit het vwo de ouders het meest betrokken vinden bij de school. Ditzelfde beeld zien we terug bij de beoordeling van de betrokkenheid van ouders bij de schoolloopbaan van hun kind. Ook hier zijn de vwo-docenten het positiefst en dan met name de bovenbouwddocenten.
Docenten uit de bovenbouw vmbo vinden minder vaak dat ouders zich goed op de hoogte stellen van alles wat er in de klas gebeurt dan docenten uit de andere bouwen en richtingen. Hetzelfde significante verschil wordt gevonden op de stelling "Ouders stellen zich voldoende op de hoogte van alles wat er gebeurt op deze school". Dit beeld wordt bevestigd door leraren op de scholen in de casestudies.

'Ouders van de bovenbouw vmbo zien de vo-school als een bijna gepasseerd station. Het loont voor hen niet om daar veel tijd in te investeren.' (leraar vo)

Voorbeeld vo-school
Voor de medezeggenschapsraad, ouderraad of klankbordgroepen is er bij een mavo, havo, vwo locatie weinig animo vanuit de ouders van het vmbo terwijl er een wachtlijst is met ouders van het vwo. Voor een evenredige vertegenwoordiging worden ouders uit het vmbo toch opgeroepen om zich aan te sluiten. Daarnaast worden ook vaders opgeroepen omdat met name de moeders vertegenwoordigd zijn in de medezeggenschapsraden.

Docenten die ook mentor of studieloopbegeleider zijn, zijn het vaker dan andere docenten oordelen negatiever over de kwaliteit van de ouderbetrokkenheid en de kwaliteit van het partnerschap vanuit ouders[15]. Dit is opvallend omdat juist zij het meeste contact met ouders hebben en de kwaliteit van de ouderbetrokkenheid ook het beste kunnen beoordelen. Het lijkt dat erop dat zij minder vertrouwen hebben in de betrokkenheid van ouders.

Wanneer binnen het mbo gekeken wordt naar de invloed van mbo niveau op de verschillende onderdelen van partnerschap worden geen verschillen gevonden. Er zijn wel significante verschillen tussen docenten die vooral in BOL of BBL lesgeven. Docenten uit de BOL zijn significant positiever over de stellingen 'Ik kan de ouders van mijn leerlingen voldoende op de hoogte houden van de ontwikkelingen van hun kind" en "Ouders kunnen mij voldoende op de hoogte brengen van de ontwikkelingen van hun kind". Hier zal de gemiddeld hogere leeftijd van de BBL leerling een rol spelen.

Volgens de ouders
Ouders hebben rapportcijfers gegeven aan hun school op verschillende aspecten van (ouder)betrokkenheid.

[15] Pearson Correlation -0,257<x<-0,19, sign 0,000<x<0,680.

Tabel 6.9 Rapportcijfers voor de school, gemiddeldes 2014, 2012, 2009

	po	*vo*	*mbo*
Informatievoorziening over het beleid van de school	7,0 6,9 7,2	**7,1 6,7 6,7**	**5,9 5,4** -
Het betrekken van ouders bij buitenschoolse activiteiten	7,2 7,3 7,4	**6,4 5,6 5,4**	5,3 4,8 -
Gebruik maken van formele inbreng van ouders	6,7 6,7 6,8	**6,7 6,3 5,9**	5,4 5,0 -
Het betrekken van ouders bij het onderwijs	7,0 6,9 7,0	**6,5 6,0 5,2**	- - -
Stimuleren van ouders tot onderwijsondersteunende activiteiten	6,9 6,7 6,8	**6,4 5,8 5,7**	5,3 4,8 -
Het betrekken van anders instellingen die zich op jongeren richten bij de school	**6,7 6,4** 6,6	**6,2 5,7 5,6**	**5,5 4,9** -
Uitnodigen van ouders om hun mening te geven	**6,7 6,3 6,3**	**6,5 5,9 5,6**	**5,6 4,**8 -
Het afstemmen van waarden en normen tussen ouders en de school	-- - -	**6,7 6,2**,-	5,6 5,1 -
Het betrekken van ouders bij het leren van hun kind	-- - -	**6,8 6,1** -	**5,8 5,1** -
Het adviseren van ouders bij verzuim en stoppen met school zonder diploma	-- - -	**6,7 6,2** -	**6,0 5,2** -
Het adviseren van ouders bij de schoolkeuze voor voortgezet onderwijs	**7,1 7,4** -	- - -	- - -
Het adviseren van ouders bij beslissingen over de keuze van vakken en/of vervolgopleiding	- - -	**7,0 6,7** -	**6,1 5,5** -

Tussen 2012 en 2014 zijn, vooral in het voortgezet onderwijs, de rapportcijfers over de inspanningen van scholen op ouderparticipatie en flink gestegen. Duidelijk is ook dat ouders in het mbo over vrijwel alle aspecten van ouderbetrokkenheid minder tevreden zijn dan die in po en vo.

Hoe beoordelen ouders de opstelling van de school als het specifiek gaat om partnerschap?

Tabel 6.10 Oordeel van de ouders over de school (% mee eens, 2014 , 2012 en 2009)

De school van mijn kind…	*Po*	*Vo*	*mbo*
Vindt het belangrijk om ouders te betrekken bij school	66 70 68	**60** 52 **57**	40 38 -
Doet zijn best contacten te onderhouden met ouders	57 61 62	**53 46 49**	38 31 -
Komt afspraken met ouders na	62 64 -	**60 57 -**	44 42 -
Ziet ouders als gelijkwaardige partner	47 56 **52**	43 41 42	28 32 -
Respecteert de levensbeschouwing, gebruiken en opvattingen van ouders	**58** 65 **68**	57 52 55	39 33 -
Adviseert ouders hoe ze kinderen ondersteunen bij schoolwerk	**52** 51 **59**	**50 37 45**	30 28 -
Adviseert ouders bij aanpak verzuim ed	57 -	**39 29 -**	**32 26 -**
Betrekt ouders bij de extra ondersteuning	**51 58 -**	**55 41 -**	33 27 -
Brengt ouders met elkaar in contact	28 27 -	20 22 -	18 14 -
Vraagt ouders om hun (werk)ervaring in te zetten voor school	42 45 -	**26 26 -**	20 15 -
Adviseert ouders bij keuzevakken en vervolgopleidingen	52 - -	**55 47 53**	39 29 -

Ten opzichte van 2012 zijn de ouders in het vo nu iets positiever over de houding van de school ten opzichte van ouders. In het po zijn ouders op enkele onderdelen iets kritischer geworden, vooral wanneer er sprake is van extra ondersteuningsbehoefte. In het mbo zijn nauwelijks veranderingen.

Werkende ouders oordelen iets positiever over de school. Wanneer ouders meer tijd besteden aan betaald werk en/of vrijwilligerswerk blijken ze iets positiever te oordelen over de mate waarin de school:

- het belangrijk vindt om ouders te betrekken bij school;
- ouders vraagt om hun (werk)ervaring in te zetten voor school;
- ouders adviseert bij keuzevakken en vervolgopleidingen

De ouders zijn in deze meting een paar aanvullende vragen voorgelegd over de houding waarmee de school en de leraar hen tegemoet treden als partner.

Tabel 6.11 Stellingen partnerschap school (Percentages 2014)

De school van mijn kind…		*eens*	*neutraal*	*oneens*	*weet niet*
Geeft me het gevoel dat ik thuis bij kan dragen aan de schoolprestaties van mijn kind(eren).	po	57%	34%	8%	1%
	vo	44%	45%	9%	3%
	mbo	32%	43%	23%	3%

De school geeft een kleine meerderheid van ouders in het po het gevoel dat zij thuis kan bijdragen aan de schoolprestaties van hun kinderen. In het vo en vooral mbo is dat bij nog minder ouders het geval. Deze bevindingen komen overeen met eerder onderzoek (Smit, Wester, Craenen & Schut, 2011).
Scholen laten hier een potentieel kostbare mogelijkheid liggen, zeker ook omdat een veel groter deel van de ouders zelf van mening is dat ze bij kunnen dragen (zie hoofdstuk 3). Veel scholen weten dit potentieel nog niet effectief aan te boren.

Tabel 6.12 Stellingen partnerschap leraar (ouders, percentages 2014)

De leraar(/mentor) van mijn kind…		*eens*	*neutraal*	*oneens*	*weet niet*
Zoekt contact en overlegt met mij vanaf het begin van het schooljaar.	po	57%	32%	10%	0%
	vo	52%	30%	15%	2%
	mbo	35%	31%	33%	2%
Staat open voor mijn standpunten en ideeën over opvoeding en onderwijs.	po	49%	39%	9%	3%
	vo	40%	43%	11%	6%
	mbo	28%	44%	20%	9%
Werkt met mij samen om voor mijn kind een optimale leerloopbaan te realiseren.	po	52%	38%	9%	1%
	vo	49%	35%	14%	3%
	mbo	31%	40%	25%	5%
Maakt zijn/haar verwachtingen over mijn betrokkenheid duidelijk.	po	44%	44%	10%	1%
	vo	39%	44%	14%	3%
	mbo	28%	38%	28%	7%

Ook over de mate waarin de *leraar* of mentor hen betrekt zijn ouders in po en vo beduidend positiever dan die in het mbo, op alle fronten. Ongeveer de helft van de ouders in het po vindt dat de leraar open staat, contact zoekt en samenwerkt. De andere helft van de ouders is neutraal of het hiermee oneens. In het vo en mbo is het aandeel ouders dat dit positief ervaart kleiner dan in het po.

De onderlinge correlatie tussen bovenstaande stellingen (zowel de stellingen over het partnerschap van de school, als van de leraar als de combinatie van deze twee) is hoog. Wanneer ouders het met een stelling eens zijn is de kans groot dat ze het met de andere stellingen ook eens zijn. Als een leraar een partnerschap aangaat met de ouders dan doet hij of zij dat dus over het algemeen op meerdere vlakken. Ten tweede hangt de mening over de school sterk samen met het oordeel over de mentor of leraar. Voor ouders bepaalt de opstelling van de leraar op dit vlak dus grotendeels het beeld dat men van de school heeft.

Contact onderling

Naast het partnerschap tussen ouders en school is in deze meting ook gevraagd of de school contacten tussen ouders *onderling* stimuleert, bijvoorbeeld via 'ouderkamers', cursussen of opvoeddebatten. Dit soort activiteiten komt volgens schoolleiders op ongeveer een derde van de scholen in po en vo voor, beduidend minder in het mbo. Ouders zelf constateren dat dit nog minder vaak voorkomt.

Tabel 6.13 Oordeel van de ouders over de school (% mee eens, 2014 , 2012 en 2009)

De school van mijn kind…	*Po*	*Vo*	*mbo*
Brengt ouders met elkaar in contact	28 27 -	20 22 -	18 14 -

Het stimuleren van onderlinge oudercontacten of van betrokkenheid van andere naasten dan ouders komt volgens ouders zelf bij een (zeer kleine) minderheid van scholen voor (variërend per sector en vraag van 0 tot 28%).

Niet-westers allochtone ouders zijn het iets vaker eens met de stelling dat de school actief stimuleert dat ouders onderling contact leggen met andere ouders[16]. Dat zou kunnen komen omdat het voor school en de leerling belangrijk kan zijn dat de niet-westers allochtone ouder in contact komt met (autochtone) mede ouders. Een andere verklaring kan zijn dat 'achterstandsscholen' actiever bezig zijn met ouderbetrokkenheid. Uit eerder onderzoek komt dat achterstandsscholen doorgaans veel vaker gebruik maken van een ouderkamer/ontmoetingsruimte en inloopuren om ouders een plek te geven binnen de school waar men in alle rust met elkaar en met het personeel van gedachten kan wisselen. In het beleid van deze scholen neemt het vergroten van inzicht bij ouders in de eigen verantwoordelijkheden, hulp aan het kind en kennis van het basisonderwijs een relatief prominente positie in (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2007).

6.6 Knelpunten

Schoolleiders en leraren

In po en vo is tijdgebrek van ouders het belangrijkste praktische probleem volgens schoolleiders en leraren, maar dit is minder een probleem dan eerdere jaren. Schoolleiders in het vo zijn een stuk positiever over de betrokkenheid van ouders dan vijf jaar geleden. 'Consumentisme' van ouders neemt wel toe als ervaren probleem voor leraren. Tussen de sectoren bestaat een verschil, waarbij leraren in het vo relatief veel last hebben van ouders als consument, po van (veel)eisende of agressieve ouders, en mbo van ouders 'zonder zin'.

Tabel 6.14 De belangrijkste knelpunten bij het betrekken van ouders bij de school (schoolleiders, percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Ouders hebben vaak geen tijd om meer bij de school betrokken te zijn.	**72 81 83**	**61** 64 **76**	34 43 -
Docenten vinden het lastig omgaan met eisende en agressieve ouders.	**30 22 -**	26 21 -	**8 1 -**
Ouders gedragen zich alleen als consument.	**28 20 -**	32 29 -	**28 13 -**
Ouders vertrouwen er te gemakkelijk op dat het wel goed gaat.	21 27 -	25 26 -	33 29 -
Ouders vinden onderwijs niet hun verantwoordelijkheid.	20 20 24	27 20 35	17 21 -
Het niet beheersen van de Nederlandse taal houdt ouders tegen meer bij de school betrokken te raken.	17 21 19	14 17 15	19 18 -
Problemen in de communicatie, doordat docenten het moeilijk vinden om met ouders te communiceren.	14 11 12	**8 16** 9	7 3 -
Ouders achten zich niet capabel.	13 11 19	**12** 10 **24**	**6 0 -**
Ouders zien het belang niet in van meer betrokkenheid bij de school.	11 17 13	8 15 **25**	17 17 -
Ouders vinden kinderen oud genoeg om zelf verantwoordelijkheid te nemen.		23 16 -	58 54 -
Het schoolteam heeft te weinig tijd om zich in te zetten voor ouderbetrokkenheid.	10 9 -	11 8 -	18 18 -
Ouders hebben vaak geen zin om meer bij de school betrokken te zijn.	8 6 13	**9 20 31**	19 17 -

Leraren met een lange staat van dienst in het onderwijs ervaren minder knelpunten bij

[16] Pearson Correlation 0,121

betrokkenheid van ouders dan onervaren leraren. In het vo geven docenten uit (vooral de bovenbouw van het vmbo), significant vaker aan dat het niet beheersen van de Nederlandse taal van ouders een knelpunt is bij de betrokkenheid van ouders bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Ook zien de bovenbouw vmbo docenten het vaker als een knelpunt voor ouderbetrokkenheid dat ouders het belang niet inzien van meer betrokkenheid bij de schoolloopbaan van hun kind.

In het vo geven docenten uit het vmbo, met name de bovenbouw, significant vaker aan dat het niet beheersen van de Nederlandse taal van ouders een knelpunt is bij de betrokkenheid van ouders bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Dit kan veroorzaakt worden doordat het aandeel allochtone leerlingen in het vmbo hoger is dan het aandeel allochtone leerlingen op de havo en het vwo. Ook zien de docenten uit de vmbo-bovenbouw het vaker als een knelpunt dat ouders het belang niet inzien van meer betrokkenheid bij de schoolloopbaan van hun kind. Vwo-docenten en dan met name bovenbouw vwo-docenten, geven vaker het knelpunt aan dat ouders hun kind oud genoeg vinden om zelf verantwoordelijkheid te nemen. Niet geheel verrassend omdat het hier om kinderen van 16 jaar en ouder gaat.

Docenten die ook mentor zijn vinden het knelpunt "Ouders vinden de kinderen oud genoeg om zelf verantwoordelijkheid te nemen" belangrijker dan docenten met een andere rol. Deze docenten krijgen van ouders misschien wel het idee dat school of opleiding niet de verantwoording is van de ouders. Wellicht is deze uitkomst mede een verklaring voor de negatieve scores door deze groep docenten op de stellingen kwaliteit van ouderbetrokkenheid.

Ouders

De ouders zijn, zoals in de vorige paragraaf beschreven, positiever over wat scholen doen om hen te betrekken. Maar ook zij zien nog wel knelpunten, al zijn dat er in po substantieel minder dan afgelopen jaren. In de volgende tabel worden deze vergeleken met eerdere metingen.

Tabel 6.15 Knelpunten ouderbetrokkenheid volgens ouders; (Percentages 2014, 2012, 2009)

	po	*vo*	*mbo*
Er zijn geen knelpunten	**37 11** -	37 34 -	26 26 -
De school wil wel dat ouders meehelpen maar niet dat zij meedenken en meebeslissen	**16** 21 **26**	**13** 10 **19**	10 8 -
Er is te weinig contact tussen ouders en school	13 12 14	**19 25 32**	35 39 -
Ouders hebben te weinig invloed op school	**7 13 18**	**10** 10 **22**	12 11 -
De school informeert de ouders niet goed	14 12 11	**13 19 21**	27 34 -
De school luistert niet naar ouders	15 16 15	11 11 15	10 9 -
Ouders krijgen te weinig hulp van de school om hun kinderen te kunnen ondersteunen bij huiswerk	**7** 10 **11**	**7** 8 **14**	7 8 -
De school ziet onvoldoende het belang van ouderbetrokkenheid	9 8 7	9 12 12	12 15 -
Ouders hebben te weinig tijd om meer betrokken te zijn	**23 38** -	18 18 -	**12 9** -
Ouders hebben onvoldoende zin om meer betrokken te zijn	**14 26** -	11 10 -	10 8 -
het niet beheersen van de Nederlandse taal houdt ouders tegen	8 7 -	5 4 -	2 3 -
Mijn kind is te oud en wil niet dat ik betrokken ben	- - -	**12 8** -	17 9 -
Anders	**3** 2 **39**	**3** 1 **25**	2 1 -

Ongeveer een derde van de ouders ziet geen knelpunten rond ouderbetrokkenheid. In het po zien ouders 'geen tijd' als belangrijkste knelpunt. In het vo en mbo is dat een gebrek aan contact tussen school en ouders en te weinig informatie vanuit school. In het vo is de tevredenheid over de school iets toegenomen ten opzichte van 2012, in de zin dat knelpunten over informatievoorziening en contact minder zijn gekozen. In het po is dit nog sterker het geval: het aandeel ouders dat géén knelpunten ziet is in het po verdrievoudigd.

Ouders die (veel) werken, zijn kritischer over het feit dat de leraar niet goed luistert naar de ouders en stellen vaker "de leraar ziet onvoldoende het belang van ouderbetrokkenheid". De niet-westers allochtone ouders in dit onderzoek ervaren hun beheersing van de Nederlandse taal niet vaker dan andere ouders als een knelpunt.

6.7 Conclusies partnerschap

Bereidheid is aanwezig…
Schoolleiders zijn een warm voorstander van ondersteuning door ouders thuis. Zeker in po en vo vinden ze het ook een taak van de school dit te stimuleren. Een ruime meerderheid van de leraren onderschrijft dat school, leerling en ouders gezamenlijk beslissingen over de toekomst van de leerling nemen, de helft van de leraren in po en vo - in mbo iets minder - laat ouders meebepalen welke begeleiding hun kind krijgt op school. Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid capabel in het omgaan met ouders. Toch heeft ongeveer een derde van de leraren – vooral aan het begin van de carrière - behoefte aan verdere ondersteuning. In het po en vo zegt ongeveer de helft van de schoolleiders leraren te ondersteunen rond ouderbetrokkenheid, bijvoorbeeld door uren hiervoor vrij te maken, scholing of teambesprekingen.

Ouders kunnen thuis op verschillende manieren bijdragen aan de schoolloopbaan. In het po en vo praat 70% van de ouders elke dag met hun kind over de schooldag. In het mbo doet ongeveer de helft van de ouders dat, een forse stijging ten opzichte van twee jaar geleden.
Wat concrete activiteiten betreft is het beeld gemengd. Ouders in het po lezen iets minder vaak voor dan in 2012, dit ligt nu op het niveau van 2009. Ouders in het vo helpen hun kinderen gemiddeld iets vaker dan voorheen bij huiswerk.

Steeds meer ouders hebben contact met de school over ondersteuning of begeleiding thuis. Scholen in po, vo en mbo geven vaker tips of richtlijnen aan ouders. Ouders zijn overwegend tevreden over het nut van de ontvangen informatie, al zijn ze in po en mbo wel iets kritischer dan in 2012 over de bruikbaarheid van deze informatie.

…maar uitwerking laat te wensen over
Leraren zijn zeer tevreden over hun eigen contact met ouders, maar 15% (in het po) tot 40% (in het mbo) van hen vindt dat ouders te weinig zijn betrokken bij de school. Meer dan een kwart van de leraren in het mbo vindt ouders ook onvoldoende betrokken bij de schoolloopbaan van hun eigen kind. Mentoren en studieloopbaanbegeleiders zijn kritischer dan de overige leraren over de ouderbetrokkenheid en het partnerschap.
Voorwaarden voor een goede ouderbetrokkenheid zijn onder meer dat ouders zichzelf een actieve rol kunnen toebedelen als schoolpartner: ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er daadwerkelijk toe doen en ze moeten zich door de school uitgenodigd, serieus genomen voelen. Op dat vlak is er nog veel te winnen. De school geeft een kleine meerderheid van ouders in het po het gevoel dat zij thuis kan

bijdragen aan de schoolprestaties van hun kinderen. In het vo en vooral mbo is dat bij nog minder ouders het geval. Een minderheid van ouders uit alle sectoren vindt dat leraren verwachtingen over hun betrokkenheid duidelijk maken.

Positieve trend
Tussen 2012 en 2014 zijn, vooral in het voortgezet onderwijs, de rapportcijfers over de inspanningen van scholen op ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid flink gestegen. Duidelijk is ook dat ouders in het mbo over vrijwel alle aspecten van ouderbetrokkenheid minder tevreden zijn dan die in po en vo.
Ouders in het vo zijn ook iets positiever dan twee jaar geleden over de open houding van de school ten opzichte van ouders. In het po zijn ouders op enkele onderdelen iets kritischer geworden, vooral wanneer er sprake is van extra ondersteuningsbehoefte. De ouders zien nog wel knelpunten, al zijn dat er in po substantieel minder dan afgelopen jaren. In het vo is de tevredenheid over de school iets toegenomen, in de zin dat knelpunten over informatievoorziening en contact minder worden genoemd. In het po is dit nog sterker het geval: het aandeel ouders dat géén knelpunten ziet is in het po verdrievoudigd.

In po en vo is tijdgebrek van ouders het belangrijkste praktische probleem volgens schoolleiders en leraren, maar dit is minder een probleem dan eerdere jaren. Schoolleiders in het vo zijn een stuk positiever over de betrokkenheid van ouders dan vijf jaar geleden. ‘Consumentisme’ van ouders neemt wel toe als ervaren probleem voor leraren. Tussen de sectoren bestaat een verschil, waarbij vo relatief veel last heeft van ouders als consument, po van (veel)eisende of agressieve ouders, en mbo van ouders ‘zonder zin’.

7 Casestudies

In dit hoofdstuk beschrijven we het functioneren van de ouderbetrokkenheid op basis van acht casestudies. Het doel van deze casestudies was enerzijds een verdiepend kwalitatief inzicht krijgen in het functioneren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie, en daarnaast een beeld te krijgen van de voorwaarden voor optimaal functioneren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Op basis van de antwoorden van schoolleiders in de enquête, zijn acht scholen geselecteerd die een hogere of een lagere score hebben dan het gemiddelde voor zowel ouderbetrokkenheid als ouderparticipatie. Bij deze scholen is gesproken met directie, leraren en ouders.

In paragraaf 7.1 schetsen we de wijze waarop de bezochte instellingen vorm geven aan ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Paragraaf 7.2 geeft een beeld van de voorwaarden voor het optimaal functioneren voor ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Het hoofdstuk sluiten we af met een samenvatting.

7.1 Vormgeving ouderbetrokkenheid en participatie

We beschrijven aan de hand van de volgende aspecten hoe de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie functioneert. De beschrijvingen van de cases staan in bijlage 3.

1. Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid
2. Communicatie tussen ouders en school
3. Ouderparticipatie en medezeggenschap
4. Ouderbetrokkenheid en partnerschap
5. Educatief partnerschap en ondersteuning
6. Scholing
7. Knelpunten en oplossingen

1. Visie en beleid rond ouderbetrokkenheid
De scholen hebben veelal een eigen visie op ouderbetrokkenheid opgesteld of zijn een visie aan het ontwikkelen hoe samen met ouders (nog) beter samen te werken om gezamenlijk te proberen om tot een goede aanpak te komen om de onderwijsprestaties van de leerlingen te verbeteren. In de schoolgids en het schoolplan vermeldt de school doorgaans hoe men de samenwerking met ouders vorm geeft. Het doel is veelal de 'professionele deskundigheid' van de leraren en de 'ervaringsdeskundigheid' van de ouders gezamenlijk te benutten. Daarnaast is het beleid soms erop gericht de contacten tussen ouders (onderling) en de school te stimuleren door bijvoorbeeld 'klassenouders/contactouders', 'ouderkamers', (opvoed)cursussen en 'colleges' voor ouders te starten en zo meer ruimte te bieden voor het uitwisselen van ervaringen waarbij onderlinge steun wordt gestimuleerd. Deze activiteiten lijken vruchten af te werpen, omdat leraren en ouders tevreden zijn over deze aanpak.

Veel scholen starten doorgaans al vrij snel in het schooljaar met een kennismakingsavond om verwachtingen af te stemmen. De gemeenschappelijke doelen van school en ouders om voorwaarden te creëren voor een optimale schoolloopbaan staan centraal. De rechten en plichten van school en ouders staan veelal uitgebreid in schoolgidsen en worden aangestipt indien dit van toepassing is in

de specifieke schoolsituaties. Ouders worden soms nadrukkelijk uitgenodigd hun verantwoordelijkheid te nemen om met de school samen te werken om hun kinderen thuis te begeleiden. Maar meestal blijven deze verwachtingen impliciet. Men informeert wel met de bedoeling dat ouders met hun kinderen thuis aan de slag gaan, maar men durft het vaak nog niet hardop te vragen of de verwachting uit te spreken. Scholen trachten de deur open te zetten voor ouders om gebruik te maken van hun kennis en expertise. Scholen verschillen in de mate waarin men erin slaagt optimaal te communiceren en een samenwerkingscultuur te ontwikkelen.

2. Communicatie tussen ouders en school

Scholen ervaren dat het opbouwen van een vertrouwensrelatie een belangrijke voorwaarde voor de samenwerking tussen ouders en school is , door aandacht te hebben voor een zorgvuldige communicatie. De scholen verstrekken ouders vooral gegevens over de vordering van hun kinderen. Ouders vinden het doorgaans belangrijk dat ze welkom zijn op school en serieus worden genomen. Dat gevoel krijgen ze op scholen waar de leraren voor en na schooltijd openstaan voor contact. Als leraren en schoolleideing mailtjes vlot beantwoorden, goed luisteren, adequaat reageren op specifieke vragen en behoeften en actief contact zoeken met ouders bij afwezigheid op een ouderavond, lukt het om alle ouders bij het onderwijs te betrekken. Op de meeste scholen heeft men bij de inschrijving van de leerling aandacht voor de wederzijdse verwachtingen en probeert men zo concreet mogelijk te zijn wat men van elkaar kan verwachten en wat reële verwachtingen zijn hoe leerlingen zich ontwikkelen.

Op de bezochte scholen, overwegend scholen met hoge ouderbetrokkenheid, hebben klassenouders/contactouders en soms ook klankbordgroepen en ouderpanels een belangrijke functie als intermediair in de communicatiestromen tussen ouders en school. Een goed functionerende informatievoorziening in termen van relevantie, toegankelijkheid, helderheid en begrijpelijkheid is essentieel voor de communicatie tussen ouders en school. Facebook, een blog op de website van de school en Twitter spelen daarbij in toenemende mate een belangrijke rol. Ouders voelen zich doorgaans op een prettige manier uitgenodigd door de school en serieus genomen. Scholen die er in slagen om optimaal met ouders te communiceren, gebruiken doorgaans diverse communicatiekanalen en proberen zo goed om mogelijk ouders van de verschillende groepen met diverse achtergronden te benaderen. Een deel van de scholen probeert nadrukkelijker om niet alleen maar informatie te ‘zenden’ naar ouders, maar ook meer open te staan als ‘ontvangers’ van informatie.

Een aantal scholen investeert nadrukkelijk in het opbouwen van een persoonlijke relatie met ouders via informele ouderavonden, soms bij de ouders thuis. De rapportgesprekken zijn soms omgedoopt in leerlinggesprekken om ouders nadrukkelijk uit te nodigen vanuit hun optiek informatie met de leraar over hun kind te delen.

3. Ouderparticipatie en medezeggenschap

Op de meeste scholen participeren ouders bij activiteiten op groeps- en schoolniveau en hebben ze zitting in de ouderraad, het ouderplatform, ouderpanel en medezeggenschapsraad. Ouders worden doorgaans nadrukkelijk betrokken bij het organiseren van ouderavonden, themavonden en rapportgesprekken, loopbaanoriëntatie- en begeleiding. Een deel van de scholen betrekt (oudere) leerlingen bij de ouderavonden. Zij presenteren dan bijvoorbeeld hun 'producten' als projectmappen en tekeningen en kunnen ook aanwezig zijn bij de gesprekken over de vorderingen. Zeker in het mbo werkt deze vorm goed om ouders positief en vanuit de inhoud van de loopbaan van hun zoon of dochter te betrekken. Om de participatie te stimuleren trachten scholen zoveel mogelijk maatwerk te leveren door de wensen van

ouders als uitgangspunt te nemen. Ouders in ouderraden en medezeggenschapsraden functioneren naar eigen zeggen optimaal als er tijd is voor contacten met de 'achterban' en tijd voor reflectie. Als raden hun voortgang evalueren dan presteren zij veelal met meer overtuiging en weten ze meer invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van de schoolorganisatie.

4. Ouderbetrokkenheid en partnerschap
Dé succesfactor voor een optimaal functioneren van ouders in de relatie tot de school is betrokkenheid. Wanneer ouders werkelijk betrokken zijn de schoolloopbaan van hun kind én de groei en bloei van de school, beschikt het schoolteam over een reservoir aan 'stakeholders' waar men een beroep op kan doen om mee samen te werken. Directies en leraren vinden het doorgaans belangrijk om samen met ouders het leren op school en thuis op elkaar af te stemmen, teneinde de onderwijsresultaten te verbeteren en de schoolloopbaan te optimaliseren. Op bijna alle bezochte scholen is een toenemende aandacht voor ouders als 'educatieve partners' van schoolteams. Partnerschap vat men doorgaans op als een gezamenlijk project waarin ouders en school elkaar wederzijds ondersteunen en waarin men probeert de eigen bijdragen zo veel mogelijk op elkaar af te stemmen, met als doelstellingen: de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen optimaliseren. De uitkomst uit de enquête laat echter zien dat veel ouders zich nog niet uitgenodigd voelen door school en leraren.

5. Educatief partnerschap en ondersteuning
Op een deel van scholen ontwikkelt zich langzamerhand een 'samen-cultuur' van school en ouders. Leraren helpen laagopgeleide ouders met Nederlandse taallessen: lezen en schrijven. Goed opgeleide ouders worden daarbij ingeschakeld. Veel ouders met kinderen in de lagere groepen ervaren de school voor hun kinderen als een tweede thuis. Er is een grotere bereidheid bij leraren om ouders tegemoet te treden, open te staan voor hun ideeën en met hen samen te werken. Men zoekt nadrukkelijker contact met ouders en tracht zoveel mogelijk om samen met ouders allerlei problemen op te lossen. Vragen van ouders over de opvoeding en onderwijs worden veelal vertaald in suggesties om zelf een bijdrage te kunnen leveren op basis van beproefde aanpakken. Volgens leraren blijken ouders vaak over eigen ideeën en hulpbronnen te beschikken om problemen aan te pakken. Een paar scholen stimuleren de onderlinge oudercontacten tussen ouders via bijvoorbeeld een oudercafé om ervaringen uit te wisselen om ouders te aan te moedigen thuis een actieve bijdrage te leveren om de leerprestaties van kinderen te verhogen. Voor veel scholen staat deze mogelijkheid nog niet op het netvlies. Dat hangt wellicht samen met de traditie waarin leraren als experts vooral 'zenden' (vgl. Lasky, 2001).

6. Scholing
Scholen investeren om leraren en (soms ook) ouders in ouderraden en medezeggenschapsraden vaardigheden te laten ontwikkelen om de samenwerking tussen en ouders en school te optimaliseren, door een 'open-deur-beleid' te voeren en actief contact zoeken met alle ouders (ook lager opgeleide ouders en ouders die de Nederlandse taal niet beheersen). Maar de meeste scholen hebben veelal (nog) geen gericht scholingsbeleid op dit punt ontwikkeld. Een paar scholen in het voortgezet onderwijs verstrekken ouders via workshops informatie hoe ze hun kinderen het beste kunnen begeleiden bij hun huiswerk.

De houding van groepsleerkrachten, mentoren en studieloopbaanbegeleiders is essentieel in het partnerschap met ouders. Er zijn grote verschillen in de mate waarin scholen deze groep faciliteren om dat contact goed te onderhouden. Zowel in uren,

back-up bij problemen, als in de mogelijkheden voor scholing, bijvoorbeeld in gespreksvoering. Leraren die geen training krijgen of steun in het werken met ouders, vallen vaak terug op de eigen schoolervaringen. Aanvullende training zou wenselijk zijn voor het optimaliseren van de communicatie tussen leraren en ouders met diverse culturele achtergronden (vgl. Kessler-Skar & Baker, 2000).

7. Knelpunten en oplossingen
Knelpunten zijn vanuit de optiek van de leraren aan de ene kant de ´moeilijk bereikbare´ ouders en aan de andere kant ouders die te kritisch zijn. Leerkrachten ervaren het soms ook als lastig om met ouders van verschillende achtergronden om te gaan. Ouders van de vwo-leerlingen zijn doorgaans mondiger dan ouders van het vmbo en de havo. Contacten met kritische ouders die van de hoed en de rand willen weten en zelf goed in de onderwijsmaterie zitten, kosten soms veel tijd. Ouders, ook in het mbo, willen doorgaans uitgebreid op hoogte worden gehouden door de school als er problemen zijn met hun kind. Het grote probleem voor leraren is daarnaast tijdgebrek om te investeren in het opbouwen van contacten met ouders. Met name als men een groot aantal zorgkinderen in een klas heeft. Het gedrag van de ouders kan een bron van stress zijn voor leraren (vgl. Van der Wolf, 2011).
De relatie tussen ouders en school is een kwestie van 'geven en nemen'. Ouders willen zich vaak niet vastleggen om een bijdrage te leveren aan activiteiten op school. Een deel van de scholen heeft duidelijke afspraken gemaakt met ouders hoe met elkaar om te gaan, dat ouders op school bij bepaalde activiteiten aanwezig zijn (ouderavonden, rapportbesprekingen) en hoe ouders thuis de leerontwikkeling van hun kind kunnen ondersteunen waardoor de prestaties kunnen verbeteren. Een zekere basiskennis van wet- en regelgeving voor zowel ouders als schoolteams is van wezenlijk belang om misverstanden en problemen te voorkomen (vgl. Smit, 2014).

7.2 Voorwaarden optimaal functioneren ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie

De casestudies hebben ideeën en suggesties opgeleverd over hoe scholen de kwaliteit van de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie kunnen optimaliseren. Elke instelling zal een aanpak dienen te kiezen die aansluit bij de specifieke schoolpopulatie. Er worden vier samenhangende activiteiten onderscheiden:

1. Structuur: De mate waarin afspraken, procedures, overlegstructuren en verantwoordelijkheden duidelijk zijn
Het schoolteam en de ouders hebben een gezamenlijk belang en een gedeelde verantwoordelijkheid om te zorgen voor optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen. Scholen betrekken ouders veelal op basis van een visie en gemaakte afspraken over taken en verantwoordelijkheden bij het onderwijs van hun kinderen.
Scholen slagen erin de betrokkenheid van ouders bij de school te bevorderen door klassenouders/oudercontactpersonen, klankbordgroepen en ouderpanels in te stellen waardoor meer ouders een bijdrage zijn gaan leveren aan de school als gemeenschap. Via het geven van gastlessen, het opzetten van huiswerkbegeleidingsklassen en het organiseren van workshops (bijvoorbeeld over fotografie, yoga of chocolade maken) betrekt men ouders bij de school. Het netwerk van ouders rondom de leerlingen is daardoor versterkt. Dit heeft geleid tot een robuustere sociaal-pedagogische leeromgeving op scholen waarin de ouders een rol zijn gaan spelen (vgl. Onderwijsraad, 2010).

2. Cultuur: De wijze waarop betrokkenen met elkaar omgaan
De samenwerkingscultuur is zichtbaar in de communicatie en de wijze waarop ouders betrokken zijn in de besluitvormingsstructuur. De voorwaarde voor een optimaal werkklimaat is dat de schoolleiding en de leraren laten merken dat men het belangrijk vindt om in een open sfeer van gedachten te wisselen met alle ouders over de leerlingen én over beleidsvoornemens in de ouderraad, een ouderpanel of de medezeggenschapsraad. Een positieve, open, houding heeft veelal een positieve invloed op de samenwerking. Door goede informatieverstrekking van het schoolteam en door gebruik te maken van de kansen en mogelijkheden die de wet biedt om ouders te laten participeren op school via vormen van ouderparticipatie, kunnen de ouders groeien in hun rol als 'partner' van de school.

3. Vaardigheden: De vaardigheden waarmee de betrokkenen met elkaar omgaan
Directies en leraren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs signaleren dat de verhouding tussen schoolteams en ouders is veranderd doordat ouders zich assertiever en kritischer opstellen. Ouders grijpen vaker de mogelijkheid aan vragen te stellen, de vorderingen te mogen inzien en de overgang te bespreken, voorstellen te doen en standpunten kenbaar te maken om zo uit eigen beweging, nieuwe ontwikkelingen in gang te zetten. Aan de ene kant zijn er ouders die alleen voor hun eigen kind assertief zijn, aan de andere kant ouders die het breder trekken en via een ouderpanel, de ouderraad of de MR voor de belangen van ouders opkomen. In het laatste geval wordt de beleidsagenda daardoor niet alleen bepaald door onderwerpen die door de directie en leraren worden voorgelegd, maar ook door initiatieven van de zijde van de ouders.
Via scholing proberen schoolteams beter in te spelen op de verschillende groepen ouders met verschillende attitudes en wensen richting de school.

4. Bereidheid: De mate waarin betrokkenen bereid zijn gezamenlijk het proces van partnerschap aan te gaan
Directies bevorderen doorgaans de bereidheid bij leraren en ouders om over een langere periode met elkaar samen te werken, zodat bijdragen van ouders ook betekenis kunnen krijgen voor de ontwikkeling van de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie op een school. Directies inspireren leraren en ouders om van elkaar te leren; open te staan voor nieuwe ontwikkelingen (nieuwe media, elektronische leeromgeving) om daar gezamenlijk vorm aan te geven. Daarnaast verwachten directies dat leraren en ouders bereid zijn elkaar informatie te verstrekken (website, folders, workshops) over onderwijs en opvoeding.
Directies en leraren informeren tenslotte ouders over de eigen verantwoordelijkheden om thuis een bijdrage te leveren aan het onderwijs van hun kinderen. Een paar schoolteams spreken de ouders nadrukkelijk aan op hun verantwoordelijkheden om zich als partners op te stellen van de school en gezamenlijk zorg te dragen voor de opvoeding en het onderwijs aan hun kinderen. Niet alleen vanwege een mogelijke taakverlichting, afstemming over de opvoeding en ondersteuning van het leerproces, maar ook als uiting van burgerschap (vgl. Onderwijsraad, 2010).

7.3 Samenvattend

Samenwerking tussen ouders en school en vormen van ouderparticipatie zijn geen doelen op zich, maar middelen om het gezamenlijke belang te dienen: optimale omstandigheden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. Wanneer scholen een duidelijke visie hebben ontwikkeld wat betreft ouderbetrokkenheid en

ouderparticipatie is dat voor hen veelal een goed uitgangpunt geweest om maatregelen te nemen om de kwaliteit ervan te verbeteren.

Op een aantal scholen lijkt een strakkere vormgeving met aangescherpte afspraken wat ouders en school van elkaar kunnen verwachten een positieve invloed te hebben op de samenwerking. Deze scholen trachten een passende vormgeving van de ouderbetrokkenheid te creëren die aansluit bij de wensen van ouders. Scholen kunnen de kwaliteit van de ouderbetrokkenheid optimaliseren door duidelijke afspraken te maken over taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden van oudercontactpersonen, ouderraden en ouderpanels. Van belang is dat schoolleiders, leraren en ouders onderwijs en opvoeding als een gezamenlijke taak en verantwoordelijkheid zien, en dat men gezamenlijke uitgangspunten ontwikkelt en elkaar aanspreekt op gemaakte afspraken waardoor kinderen hiervan profijt kunnen hebben.

Het realiseren van een kwalitatief goede ouderbetrokkenheid lijkt op een aantal scholen samen te hangen met het besluit om oudercontactpersonen, ouderpanels en ontmoetingsruimten voor ouders te creëren. Leraren en ouders zijn over het algemeen positief over de workshops en cursussen deskundigheidsbevordering die men heeft gevolgd.

De meeste bezochte scholen weten ouders doorgaans te prikkelen een bijdrage te leveren aan activiteiten in en rondom de school. Scholen stimuleren ouders thuis ook ondersteunende werkzaamheden te verrichten en daarmee hun ouderlijke verantwoordelijkheid tot uitdrukking te brengen. Scholen kunnen ouders over een langere periode aan zich binden door hen verantwoordelijkheden te geven, met hen als volwaardige ‘partners’ om te gaan en aan te sporen een bijdrage te leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijsaanbod.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk brengen we de belangrijkste resultaten uit de enquêtes en de casestudies integraal samen aan de hand van de vier overkoepelende onderzoeksvragen.

8.1 Stand van zaken ouderbetrokkenheid

Wat is de stand van zaken rond ouderbetrokkenheid, wat gebeurt er feitelijk tussen ouders, leraren en scholen? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen per sector?

Visie en beleid
Samenwerking tussen ouders en school en vormen van ouderparticipatie zijn geen doelen op zich, maar middelen om het gezamenlijke belang te dienen: optimale omstandigheden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. De belangrijkste motivatie van schoolleiders om ouderbetrokkenheid te stimuleren is in het po en het vo een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en in het mbo het bevorderen van leerprestaties door een goed thuisklimaat. Het belang dat schoolleiders toekennen aan ouderbetrokkenheid als middel om te komen tot een (beter) ondersteunend pedagogisch klimaat thuis groeit in alle sectoren. Dit geldt ook voor het belang van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs, met name in het vo en het po. Deze verschuiving in motivatie wordt nog niet weerspiegeld in meer beleid of structuur op dit punt. Scholen in alle sectoren hebben wel vaker een centrale contactpersoon als aanspreekpunt voor ouders, en ze werken vaker met klassenouders of contactouders.

Communicatie
Ouders vinden een goede communicatie met school zeer belangrijk, over een breed spectrum van onderwerpen. Toch vinden ouders in het po vaker dan in 2012 dat er onvoldoende contact is tussen henzelf en school. In het mbo vindt 37% van de ouders dat er onvoldoende contact is tussen school en ouders.

Er zijn nauwelijks verschillen met vorige jaren in de manier waarop scholen met ouders communiceren. In alle drie de onderwijssectoren wordt een breed palet aan communicatiemiddelen ingezet in de communicatie tussen ouders en school. De communicatie tussen ouders en leraren verloopt nog grotendeels via het tienminutengesprek, informatieve bijeenkomsten, brieven en e-mails. Daarnaast zijn open dagen vooral voor het vo en mbo van belang. Het po kent weer meer schooladviesgesprekken en gesprekken over handelingsplannen. Als digitaal communicatiemiddel scoort e-mail hoog en in het vo ook het digitaal ouderportaal en sociale media als Twitter en Facebook.

Ouders zijn gemiddeld redelijk tevreden over de communicatie vanuit school en over de communicatie met de leraar. Gemiddeld zijn ouders in po en vo meer tevreden dan in het mbo, dat maar net een voldoende haalt. Scholen scoren volgens ouders in alle sectoren het beste op communicatie over leervorderingen.

Participatie formeel en informeel
Bij *ouderparticipatie* gaat het om de bijdrage die ouders kunnen leveren aan het reilen en zeilen op school (organisatorische doelstelling) en de besluitvorming van de school (democratische doelstelling).

De helft van de ouders in vo en mbo draagt actief bij aan werkzaamheden op school. In het basisonderwijs ligt dat aandeel bijna op 80%, maar is wel sprake van een lichte afname over de hele linie. In het vo en mbo zien we juist een kleine stijging van het aantal ouders dat af en toe meehelpt bij het organiseren van buitenschoolse activiteiten. Opvallend is dat ouders die meer tijd besteden aan betaald werk of vrijwilligerswerk, vaker actief zijn op school.

Benut de school specifieke kwaliteiten en talenten van ouders, laat de school waardering blijken voor de werkzaamheden die ouders verrichten en benut men ouders om de kwaliteit van school te verbeteren? Ouders in het po zijn het hier relatief het vaakst mee eens (40-56%), in het vo en mbo minder (15 tot 36%). Scholen in het vo en het mbo hebben wel sterke vooruitgang geboekt in de ogen van ouders de afgelopen twee jaar op deze houdingsaspecten, maar er is hier dus nog volop ruimte voor verbetering.

De mate waarin ouders actief zijn of zijn geweest in inspraak of een (mede)zeggenschapsorgaan is ten opzichte van 2012 niet veranderd. De uitzondering hierop is het aandeel ouders dat lid zegt te zijn van een ouderraad mbo, dat is fors gestegen ten opzichte van 2012.

In po en vo ziet het overgrote deel van de schoolleiders meerwaarde van formele medezeggenschap van ouders, in het mbo bestaat iets meer twijfel, daar zijn schoolleiders overwegend neutraal. Naast de wettelijk verplichte medezeggenschapsraad (MR) geeft de helft van de schoolleiders in po en vo aan dat er platforms, werkgroepen of klankbordgroepen zijn om ouders structureel bij de school te betrekken. In het basisonderwijs zijn er veel meer van dergelijke informele vormen van medezeggenschap gekomen ten opzichte van 2012. Aan de andere kant zijn ouders in het po minder dan in 2012 in schoolbesturen vertegenwoordigd.

Ouderbetrokkenheid en partnerschap
Schoolleiders, zeker in po en vo, vinden het een taak van de school om ondersteuning door ouders thuis te stimuleren. Een ruime meerderheid van de leraren onderschrijft dat school, leerling en ouders gezamenlijk beslissingen over de toekomst van de leerling nemen, de helft van de leraren in po en vo - in mbo iets minder - laat ouders meebepalen welke begeleiding hun kind krijgt op school.

Ouders kunnen thuis op verschillende manieren bijdragen aan de schoolloopbaan. In het po en vo praat 70% van de ouders elke dag met hun kind over de schooldag. In het mbo doet ongeveer de helft van de ouders dat, een forse stijging ten opzichte van twee jaar geleden. Wat concrete activiteiten betreft is het beeld gemengd. Ouders in het po lezen iets minder vaak voor dan in 2012, dit ligt nu op het niveau van 2009. Ouders in het vo helpen hun kinderen gemiddeld iets vaker dan voorheen bij huiswerk.

Steeds meer ouders hebben contact met de school over ondersteuning of begeleiding thuis. Scholen in po, vo en mbo geven vaker tips of richtlijnen aan ouders. Ouders zijn overwegend tevreden over het nut van de ontvangen informatie, al zijn ze in po en mbo wel iets kritischer dan in 2012 over de bruikbaarheid van deze informatie.

Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid capabel in het omgaan met ouders. Toch heeft ongeveer een derde van de leraren – vooral aan het begin van de carrière - behoefte aan verdere ondersteuning. In het po en vo zegt ongeveer de helft van de schoolleiders leraren te ondersteunen rond ouderbetrokkenheid, bijvoorbeeld door uren hiervoor vrij te maken, scholing of teambesprekingen.

8.2 Oordeel partijen over de relatie ouders en school

Wat is het oordeel van alle partijen over de kwaliteit van de relatie ouders en school? Wat zijn de ontwikkelingen hierin en wat zijn relevante verschillen per sector?

Ouders zijn positiever gaan oordelen over de inspanningen van scholen om hen te betrekken. In het vo en het mbo is sinds 2012 een duidelijke trend te zien dat scholen van houding zijn veranderd en ouders meer ruimte geven om betrokken te zijn bij het onderwijs.

Tussen 2012 en 2014 zijn, vooral in het voortgezet onderwijs, de rapportcijfers over de inspanningen van scholen op ouderparticipatie flink gestegen. Ouders in het mbo zijn over vrijwel alle aspecten van ouderbetrokkenheid minder tevreden dan die in po en vo, net als voorgaande jaren.

Ouders in het vo zijn ook iets positiever dan twee jaar geleden over de open houding van de school ten opzichte van ouders. In het po zijn ouders op enkele onderdelen iets kritischer geworden, vooral wanneer er sprake is van extra ondersteuningsbehoefte.

Schoolleiders in het vo zijn een stuk positiever over de betrokkenheid van ouders dan vijf jaar geleden. In po en vo is tijdgebrek van ouders het belangrijkste praktische probleem volgens schoolleiders en leraren, maar dit wordt minder als een probleem ervaren dan eerdere jaren. Ook ouders in het po zien 'geen tijd' als belangrijkste knelpunt rond ouderbetrokkenheid. In het vo en mbo is dat een gebrek aan contact tussen school en ouders en te weinig informatie vanuit school.
Het is echter opvallend dat in deze monitor juist de ouders die (veel) werken zeggen vaker actief te zijn in formele en informele ouderparticipatie en vaker thuis voorlezen, huiswerk begeleiden en over school praten.

Ouders die (veel) werken, zijn net als afgelopen jaren kritischer over het feit dat de leraar niet goed luistert naar de ouders en stellen vaker "de leraar ziet onvoldoende het belang van ouderbetrokkenheid".

Scholen maken nog niet voldoende duidelijk aan ouders welke verwachtingen zij van hen hebben. In het po geeft school de meeste ouders wel het idee dat zij thuis kunnen bijdragen aan de schoolprestaties van de zoon of dochter, in het vo en het mbo komt dit echter minder goed aan bij ouders.

Leraren zijn zeer tevreden over hun eigen contact met ouders, maar 15% (po) tot 40% (mbo) van hen vindt dat ouders te weinig betrokken zijn bij de school. Meer dan een kwart van de leraren in het mbo vindt ouders ook onvoldoende betrokken bij de *schoolloopbaan* van hun eigen kind. Mentoren en studieloopbaanbegeleiders zijn kritischer dan de overige leraren over de ouderbetrokkenheid en het partnerschap.

8.3 Knelpunten, succesfactoren en aanbevelingen

In hoeverre wordt voldaan aan de voorwaarden voor betere samenwerking tussen ouders en school in het licht van betere onderwijsresultaten? Wat zijn knelpunten, wat zijn succesfactoren?

Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven voor de verdere verbetering van ouderbetrokkenheid?

Schoolleiders en leraren zijn overtuigd van de invloed van het thuisklimaat op de leerprestaties. De **visie en motivatie** van de scholen op ouderbetrokkenheid wordt door ouders herkend. Ook ouders - in alle sectoren - hechten grote waarde aan thuisondersteuning van de schoolloopbaan van het kind, en geloven dat deze ondersteuning een verschil maakt. Er ligt daarmee een goede basis om hier gezamenlijk in op te trekken.

Het vertalen van doelen naar activiteiten en deze ook vastleggen in **structuren**, is een belangrijke voorwaarde voor het planmatig en doelgericht werken aan betere ouderbetrokkenheid. Dit onderzoek laat ook samenhang zien tussen beleid en meer ouderbetrokkenheid.

Vanuit de politiek is al langer aandacht voor het middel ouderbetrokkenheid, maar daarbij verschoof regelmatig het doel of de doelen waartoe ouderbetrokkenheid moest bijdragen. Van democratisch, naar praktisch, naar 'opbrengstgericht', in lijn met bredere bewegingen in het denken over onderwijs. Dat geeft scholen de mogelijkheid èn de verantwoordelijkheid om zelf ouderbetrokkenheid **strategisch in te bedden in hun schoolbeleid**. In dat licht is het teleurstellend dat scholen, net als afgelopen metingen, vooral op formele participatie (medezeggenschap) en informatie delen (de schoolgids) een vastgelegd beleid hebben en minder op ouderbetrokkenheid. Wel ervaren scholen meerwaarde van andere vormen van partnerschap, zoals informele inspraakvormen en betere samenwerking en afstemming met ouders rond studie- en beroepskeuze. Er ligt op dit soort gebieden mogelijkheden voor scholen en medezeggenschapsorganen gezamenlijk.
In de casestudies is doorgesproken met scholen die ouderbetrokkenheid wel strategisch inzetten, namelijk als weloverwogen middel om doelen van de school mede te realiseren. Dat kunnen heel verschillende doelen zijn, omdat de belangrijkste problemen per school verschillen en verschillende type ouders en leerlingen een andere aanpak nodig hebben.
Scholen zetten nog weinig in op onderlinge ouder-ouder contacten en alleen in het mbo worden andere familieleden dan ouders enigszins betrokken bij de school. Zo'n inzet kan het netwerk van betrokkenen op groeps- en schoolniveau rondom leerlingen nog verder versterken, waarmee de sociaal-pedagogische leeromgeving op de school verbetert.

Wat voor alle vormen van ouderbetrokkenheid opgaat, is de voorwaarde dat ouders zichzelf een actieve rol kunnen toebedelen als **schoolpartner**: ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er toe doen en ze moeten zich door de school uitgenodigd, serieus genomen voelen. Op dat vlak is er nog veel te winnen. Scholen trachten de deur open te zetten voor ouders, zeker in het vo en mbo is hierin afgelopen jaren vooruitgang geboekt. Het po loopt voor, maar stagneert. Scholen verschillen daarbij in de mate waarin men erin slaagt optimaal te communiceren en een **samenwerkingscultuur** te ontwikkelen.

Ouders vinden het belangrijk dat ze welkom zijn op school en serieus worden genomen. Praktische voorwaarden hiervoor zijn onder meer dat leraren voor en na schooltijd benaderbaar zijn, vlot reageren op mails, maar ook juist actief contact zoeken met ouders die niet komen opdagen op ouderavonden. Daarnaast zien we dat steeds meer scholen informele vormen van medezeggenschap hanteren en bewust informele contactmomenten tussen ouders en team creëren.

De inspanningen leveren nog **niet voldoende resultaat**. De school geeft op dit moment een kleine meerderheid van ouders in het po het gevoel dat zij thuis kan bijdragen aan de schoolprestaties van hun kinderen. In het vo en vooral mbo is dat bij nog minder ouders het geval. Een minderheid van ouders vindt dat leraren verwachtingen over hun betrokkenheid duidelijk maken.

Verbeteringen zijn mogelijk in het **delen van doelen** en het helder maken van (wederzijdse) **verwachtingen**. Scholen maken nog niet voldoende duidelijk aan ouders welke verwachtingen zij van hen hebben. Scholen starten doorgaans al vrij snel in het schooljaar met een kennismakingsavond, waarbij ouders soms nadrukkelijk worden uitgenodigd hun verantwoordelijkheid te nemen om met de school samen te werken om hun kinderen thuis te begeleiden. Doorgaans blijven deze verwachtingen onuitgesproken of impliciet. Ook als een school van de ouders verwacht dat ze hun kind thuis onderwijsondersteuning bieden, zullen ze het in de communicatie naar ouders eerder brengen als een verzoek of impliciete verwachting. In de verdiepende gesprekken kwam duidelijk naar voren dat schoolleiders en leraren hier terughoudender zijn dan nodig voor ouders.

De **bereidheid en vaardigheden** van leraren zijn tot slot cruciaal om tot succesvolle vormen van school-ouder partnerschap te komen. Leraren achten zichzelf in ruime meerderheid capabel in het omgaan met ouders en stellen in deze monitor dat ze bereid zijn om ouders een rol te geven in het onderwijs en vooral de begeleiding.
De ervaringen vanuit ouders laten echter een andere ervaring zien, die duidelijk maakt dat overgang van een expert-rol naar een partnerschap niet eenvoudig is. In het basisonderwijs is maar de helft van de ouders het eens met de stelling dat de leraar openstaat voor 'mijn standpunten en ideeën over opvoeding en onderwijs'. In het vo en het mbo ligt dat aandeel nog lager.

Ongeveer een derde van de leraren heeft op dit moment ook behoefte aan verdere ondersteuning of scholing om goed met ouders samen te werken. Het gaat dan vooral om beginnende leraren. Leraren met een lange staat van dienst in het onderwijs ervaren minder knelpunten bij betrokkenheid van ouders dan onervaren leraren.

De meeste scholen hebben (nog) geen gericht scholingsbeleid ontwikkeld dat leraren op basis van een analyse van de ouderpopulatie maatwerk levert ter ondersteuning van hun contacten met ouders.
In het po is een meerderheid van de leraren toch positief over de stimulans en de hoeveelheid tijd die vanuit de schoolleiding beschikbaar is. In vo en mbo zijn leraren overwegend kritisch of neutraal over het gebrek aan actieve ondersteuning vanuit de schoolleiding om te kunnen investeren in contacten met ouders. Scholen kunnen dus meer investeren in de partnerschapsvaardigheden van leraren.

Literatuur

Bakker, J. e.a. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid, een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol van leraren daarbij*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Bekkers, V., Kool, D. de & Straten, G. (2012). *Ouderbetrokkenheid bij schoolbeleid*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Bokdam, J., Bal, J. & Rosenboom, P (2013). *Werkt de klachtenregeling? Evaluatie klachtenregeling funderend onderwijs.* Zoetermeer: Panteia.

Bokdam J., Bal, J. & De Jonge, J. (2012). *Evaluatie Wet medezeggenschap op scholen. Zoetermeer:* Research voor Beleid.

Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology,* 94, 95-120. Desforges, C., & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: a literature review*. Washington, DC: Department for Education and Skills.

Deslanders, R., & Rousseau, N. (2007). Congruence between teachers' and parents' role construction and expectations about their involvement in homework. *International Journal about Parents in Education*, 1, (0), 108-116.

Epstein, J. (2001). *School and family partnerships: Preparing educators and improving schools.* Boulder, CO: Westview.

Epstein, J. (2003). No contest. Why preservice and inservice training education are needed for effective programs of school, family and community partnerships. In S. Castelli, M. Mendel, & B. Ravn (Eds.), *School, Family, and Community Partnership in a World of Differences and Changes* (pp. 190-208). Gdánsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego.

Esch, W. van, Petit, R. & Smit, F. (2011). *Nabij op afstand, ouders en het mbo*, ITS/ECBO.

Grozier, G. (2001). Excluding parents: The decentralisation of parental involvement. *Race, Ethnicity and Education*, 4, (4), 329-341.

Herweijer. L. & Vogels, R. (2013). *Samen Scholen, Ouders en scholen over samenwerking in basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*, Den Haag: SCP.

Hoover-Dempsey, K., & Sandler, H. (1995). Parental involvement in children's education: why does it make a difference. *Teachers College Record*, *97*, 310-332.

Ho Sui Chu, E. (2007). Building trust in elementary schools: the impact of home school community collaboration. *International Journal about Parents in Education*, 1, (0), 8-20.

Jansens, J. & Vugt, J. van (2006). School en ouders: partners in opvoeding. In C. Hermans (Red.), *Partnerschap als waardegemeenschap* (pp. 9-19). Budel: Damon.

Kessler-Sklar, S., & Baker, A. (2000). School district parent involvement policies and programs. *The Elementary School Journal*, 101, (1), 100-118.

Laemers, M. (2012). Juridiseringstendens in onderwijs en ontwikkelingen overheidsbeleid rond ouderbetrokkenheid. In F. Smit (red.). *Brug naar de toekomst. Partnerschap, ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 17-24). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Lasky, S. (2001). The cultural and emotional politics of teacher-parent interactions. *Teaching and Teacher Education*, 17 (4), 403-415.

Lewis, L. , Kim, Y. & Bey, J. (2011). Teaching practices and strategies to involve inner-city parents at home and in the school. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies,* 27(1), 221-234.

Lopez, G. R., Scribner, J. D., & Mahitivanichcha, K. (2001). Redefining parental involvement: Lessons from high-performing migrant-impacted schools. *American Educational Research Journal 38(2)*, 253-88.

Mendel, M. (2001). Increasing social capital: teachers about school-family-community partnerships. Results of a study on the orientations of American and Polish teachers. In F. Smit, K. van der Wolf & P. Sleegers (Eds.). *A Bridge to the Future. Collaboration between Parents, Schools and Communities (pp. 125 – 136).* Nijmegen/Amsterdam: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen/Kohnstamm Instituut. http://www.its.kun.nl/web/publikaties/pdf-files/rapporten/aBridgetothefuture.pdf

Moritsugu, J., Wong, F. , & Duffy, K. (2010). *Community Psychology*, Boston: Allyn & Bacon.

Noorlander, C. (2005). *Recht doen aan leerlingen en ouders. De rechtspositie van leerlingen en ouders in het primair en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners.* Den Haag: Onderwijsraad.

Pels, T. (Ed.). (2000). *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tot gezin en school.* Assen: Van Gorcum.

Perna, L. & Titus, M. (2005). The relationship between parental involvement as social capital and college enrollment: An examination of racial/ethnic group differences. *Journal of Higher Education*, 76(5), 485-518.

Putman, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schuster.

Ravn, B. (2003). Cultural and political divergences in approaches to cooperation between home, school and local society in Europe. In S. Castelli, M. Mendel & B. Ravn (Eds.), *School, family, and community partnership in a world of differences and changes* (pp. 9-18) Gdansk: University of Gdansk.

Rens, C., van & Elfering, S. (2014). *Een goed begin is het halve werk*. Den Haag: Arbeidsmarktplatform Primair Onderwijs

Ruijter, D. de, Graaf, W. de, & Maier, R. (2006). Contacten met allochtone ouders op zwarte basisscholen: de invloed van beeldvorming. *Migrantenstudies*, 22, (3), 116-132.

Schut, K. & Craenen, O. (2010). *Nationale Onderwijs Monitor Informatie & Media*. www.oig.nl, (December 2010).

Smit, F. (2014). *Medezeggenschap en kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Toelichting bij de Wet medezeggenschap op scholen*. Amsterdam: SWP.

Smit, F. (2014). Enkele juridische aspecten. In R.Oostdam & P. de Vries (red.). *Samen werken aan leren en opvoeden* (pp. 237-247). Bussum:Coutinho.

Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2004). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van allochtone en autochtone ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam.* Nijmegen: ITS.

Smit, F., Wester, M & Kuijk, J. van (2013). *Beter presteren in Rotterdam. school en school samen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Brus, M. (2008). *Ouders en innovatief onderwijs. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie op scholen met vormen van 'nieuw leren'.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Smit, F., Wester, M., Craenen, O. & Schut, K. (2011). De *visie van leraren, ouders en leerlingen op de kwaliteit van het onderwijs. Onderzoek naar kwaliteitsaspecten van het onderwijs onder leraren, ouders en leerlingen.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen en OIG.

Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Meijvogel, R. (2007). *Brood en spelen. Condities voor optimale tussenschoolse opvang.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Warren, M., Hong, S., Rubin, C. & Sychitkokhong, U. (2009). Beyond the bake sale: A community-based relational approach to parent engagement in schools. *Teachers College Record,* 111, 2209-2254.

Wester, M. & Smeets, E. (2011*). Mediawijsheid in het onderwijs in 2010. Verslag van onderzoek bij leraren in het primair en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: ITS.

Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Wolf, K., van der & Beukering, T (2013). *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren.* Leuven/Den Haag: Acco.

Wolf, K., van der (2013). Gezinsomstandigheden en leerprestaties: het belang van hoge verwachtingen en ambities van ouders. In F. Smit (red.). *Professionele communicatie. Partnerschap, ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 39-46). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Wolf, K., van der (2011). Over (dis)empowerment van ouders. In F. Smit (red.). *De Wet van de oogst. Partnerschap, ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 37-42). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.